

PRAVOS

Pravni fakultet Osijek

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Bilten Pravne klinike Pravnog fakulteta u Osijeku

OSIJEK PRO BONO

<http://klinika.pravos.unios.hr/>

KLINIKA NEWS

Osijek, listopad 2019., broj 2

Dragi čitatelji, pred Vama je drugi broj naših kliničkih novina, biltena Pravne klinike Pravnog fakulteta u Osijeku OSIJEK PRO BONO "Klinika News". Za razliku od prvog broja u kojem smo poruke o kliničkoj ideji i onome što radimo nastojali poslati putem niza intervjuja, ovo izdanje biltena obilježava nešto drugačiji pristup u prijenosu informacija. Tako su u ovom broju, osim intervjuja, svoje mjesto našle i druge rubrike, prije svega članci naših studenata mentora i kliničara o različitim pitanjima o kojima smo imali prilike raspravljati tijekom naših redovitih susreta ili problemima s kojima smo se suočili tijekom kliničkog rada, izvještaji o dijelu naših kliničkih aktivnosti i putovanja te putopisne crticke koje će nam otkriti "stanje stvari" glede pravnih klinika u jednom velikom gradu čije ime vam nećemo odmah otkriti; osim da se grad nalazi preko velike bare.

Ostajući vjerni našoj dosadašnjoj praksi da jedan dio biltena tiskamo na engleskom jeziku kako bi naglasili širinu, važnost i opću međunarodnu prihvaćenost kliničkog pravnog obrazovanja kao jednog od ključnih elemenata modernih studijskih programa, prve stranice biltena su rezervirane za intervju s profesorom David McQuoid-Masonom, direktorom Centra za sociološke i pravne studije na Sveučilištu KwaZulu-Natal iz Durban-a u Južnoj Africi i predsjednikom "Commonwealth Legal Education Association". Profesor McQuoid-Mason je jedan od najvažnijih ljudi u sektoru kliničkog pravnog obrazovanja na cijelom svijetu, jedan od idejnih začetnika i mentora brojnih pravnih klinika i studijskih programa diljem svijeta, koautor i autor 21 knjige te ogromnog broja znanstvenih radova, u prošlosti predani borac protiv apartheida i osobni prijatelj Nelsona Mandele. Doista je velika je čast za našu Kliniku imati mogućnost intervjuirati poznatog profesora i borca za ljudska prava te niti trenutka nismo dvojili kada smo

odlučili prve stranice našeg biltena rezervirati za intervju s profesorom McQuoid-Masonom.

U biltenu imamo još tri intervjuja. Prvi s Denijem Šnajderom, mladim magistrom prava i dugogodišnjim studentom mentorom koji je svoje istraživanje za potrebe diplomskog rada posvetio upravo pravnim klinikama propitivajući koja je njihova uloga u unaprjedenju hrvatskog sustava pravnog obrazovanja. Drugi intervju je s Mladenom Čarom, također magistrom prava koji je petu godinu studija odlučio iskoristiti na izvrstan način. Naime, Mladen je prijavio Erasmus program u Grazu kako bi upoznao čari studiranja u nama zemljopisno bliskoj, ali kada je riječ o studiranju, ipak bitno drugačijoj zemlji Austriji. Naš klinički prijatelj iz Kraljevine Švedske EU-advokat Zoran Zubović je također pristao dati intervju za naše novine te nam odgovoriti na cijeli niz pitanja o sadržaju pravne regulative u Švedskoj i EU te pružanju pravne pomoći i načinu na koji pravni sustav funkcioniра na dalekom sjeveru Europe.

Ostatak biltena zauzimaju izvještaji o kliničkim aktivnostima, i tematski različiti članci koji se uglavnom bave s različitim problemima iz pravne prakse. Budući da Klinika ove godine provodi novi projekt, ukupno peti po redu, čija je temeljna namjera sveprisutne informatizacijske trendove staviti u kontekst prava, posebno se raspravlja o rješavanju sporova i pružanju pravne pomoći uz pomoć računalnih tehnologija. Svijet praktičnog prava obilježavaju kontinuirane promjene i te su promjene u bliskoj vezi s razvojem tehnologije. Pravni fakulteti moraju biti svjesni tih promjena kako bi na odgovarajući način prilagodili svoje programe te na taj način studentima omogućili stjecanje znanja koja će u budućnosti biti iznimno važna, samim time i konkurentna.

Postoji niz drugih tema o kojima pišemo. Većina pitanja je praktične naravi i izvire iz naše bogate kliničke prakse poput pitanja alimentacije, razlike između ugovora o doživotnom i dosmrtnom uzdržavanju, pravne regulative u vezi držanja i brige o životinjama, te naravno, nezaobilaznim i još uvijek jako aktualnim problemom ovraha. Kratke razrade o regulaciji vožnje električnim romobilima i prednostima i nedostacima modularne naštave su također našli svoje mjesto u našim novinama.

Želimo se zahvaliti Ministarstvu pravosuđa bez čije projektne finansijske podrške tiskanje ovog biltena ne bi bilo moguće te našim susjedima, Zemaljskoj udruzi Podunavskih Švaba u Hrvatskoj (Deutsche Gemeinschaft – Landsmannschaft der Donauschwaben in Kroatien) i gospodinu Nikoli Maku koji nam izlaze u susret kada je u pitanju uporaba prostorije njihove knjižnice i čitaonice, koja je nužna kako bi gostujuća predavanja mogli organizirati za veći broj osoba. Hvala i svima drugima koji su nam u proteklom razdoblju pružali podršku. Klinika je od početka svojeg djelovanja pravnu pomoći pružila stotinama ljudi, omogućila brojnim studentima doticaj s pravnom praksom i stjecanje praktičnih pravnih vještina, organizirala gostujuća predavanja i studijske posjete te uspostavila suradnju s nizom organizacijama i institucijama u Hrvatskoj i svijetu.

Stoga s pravom Kliniku smatramo perjanicom našeg Fakulteta.

Dolazi vrijeme promjena koje će biti definirane prvenstveno egzogenim utjecajima jer sveučilišno obrazovanje mora obilježavati doticaj s međunarodnim standardima i praksama. U tom smislu, naša je želja ovim biltenom ne samo popularizirati Kliniku i kliničko obrazovanje, već i pomoći u definiranju razvojnih smjernica na našem Fakultetu i Sveučilištu.

REPUBLIKA HRVATSKA
Ministarstvo
pravosuđa

Ovaj bilten financiran je sredstvima iz projekta odobrenog od strane Ministarstva pravosuđa na temelju natječaja za financiranje projekata ovlaštenih udruga i pravnih klinika za pružanje primarne pravne pomoći

An interview with Professor David J McQuoid-Mason, B Comm (Natal) LLB (Natal) LLM (London) PhD (Natal), Professor of Law at the Centre for Socio-Studies, University of KwaZulu-Natal, Durban, South Africa and President of the Commonwealth Legal Education Association.

Professor David McQuoid-Mason's

David, we are really privileged to have an opportunity to make this interview with you for our new November 2019 edition of our clinical newspaper Klinika News! In the world of clinical legal education everybody knows that you are one of the great leaders of global justice movement and strong proponent of clinical legal education. However, as we are trying to reach wider audience, including people and academics who are not well acquainted with law clinics and clinical movement, can you briefly tell us something about yourself, what are you doing now and what have you done for the development of clinical legal education and social justice in South Africa and the rest of the world?

I am very happy to do this interview for your clinical newspaper.

I really got interested in legal aid and clinical legal education in 1971 when I just joined the law faculty as a junior lecturer and the dean asked me if I'd like to be a conference secretary for the legal aid conference that was organized in July 1973. At the conference we had a number of people from America and many famous clinicians who came to explain what law clinics were. At that time there was one student run clinic in Cape Town University and the University of Johannesburg had just started one.

After the conference I said to the dean I want to start a law clinic at our University and he said OK, you can do that as long as it does not cost money. I said fine, I'll use my office. So, the conference is in July and in August I started out clinic, I got students to volunteer, and we run it on a sort of student volunteer basis for five years.

We used to go down to a church hall on Saturday mornings, we would take mobile files with us, we would also meet with students on Fridays and I would sit and talk to them. We did it as an extra course.

In 1978 it got so well established that we decided to make it a graded course so we formalized what in those days we called the legal aid because in South Africa at that time under apartheid something like half a million of people we're going to prison just because they were not carrying any in-

ternal passport so we wanted to contribute towards making people aware of their rights and protecting them and so on.

Anyway, we run it on that basis for many years and then in 1988 I've been trying to get the South African Law Society to support this because initially they were worried about students giving advice and whether we are going to take their work away. They forgot about the legal education component. So, in 1988, by then I was a dean, I called a meeting of the Law Society people and the deans and said: guys the Law Society has indemnity fund which is an insurance scheme for lawyers against professional malpractice; it has lots of spare money to invest and it should be supporting the law clinics.

I also explained why law clinics were educational. As a result of that the Law Society had to get clearance from then Apartheid Ministry of Justice to do this with the money. And they said if the senior advocate says it helps the legal education - we will fund it. So, they ended up funding the clinics and they still fund the clinics today, they fund them to the tune of the equivalent of a salary of one director. During the apartheid era I was a pretty activist dean on the barricades with the students and towards the end, just a year before Mandela was released I got a call from the prison asking me would I take his son as a student. I said of course I will. The next year Mandela came out, he did rallies all around the country, he called me in, he thanked me for helping his son and from then on, I've been working with the Democratic Lawyers Association. It was before the end of apartheid when we really got involved. What happened later was in about 1997-98 when I got involved with the American Office of Street Law Incorporated to run a program initially funded by the Ford foundation in Eastern and Central European which expanded to 16 countries and then I went around Eastern Europe and Russia including your country Croatia, all over the show, as well as in central Asia. So, I helped set up programs

there, we did mainly street law, but we did other types of clinic work as well.

The way those happened really was that in 1996 I was supposed to go to Oxford University to talk about the new constitution's provisions regarding monitoring of the police. I said I can come under one condition - if you let me talk about law clinics. So, they agreed I can do a one-time seminar and there was 70 eastern European law deans and people involved in sort of activism and I told them about the law clinic and the Open Society was there. Then they said the next year you are hosting a conference in Durban and you got a whole lot of programs going and we got to make these programs going in Central and Eastern Europe.

Since then I have been involved in doing this in about 60 countries for law clinics and about 45 countries for street law programs. The South African street law program did not start in 1973, it started in 1985 when I went to the States on a visit because I was a dean and Americans wanted to show me how great America was. I went there, and I said; look we've been trying to develop a program to make people aware of their rights so that before they come to the law clinic they can make sure they are not failing to comply with the law. And so I met there Ed O'Brien who was then in charge of the National Institute for Citizen Education which became street law at Georgetown University and he then explained to me what their program was and I invited him the next year to South Africa. People thought you wouldn't do it during a state of emergency, but I used it as a hidden human rights program by saying to the apartheid authorities what we going to do is that we are going to teach people to respect for the law. They thought it was a law and order program but I was infiltrating with human rights all the time.

What happened with street law was that I invited Ed O'Brien to South Africa and he arrived here on the day that a state of emergency was called. People thought we will never be able to do it - I said look, as long as we tell the authorities we are teaching people to obey the law they will be great with that. Anyway, we ran the first workshop, in those days we had 16 ministries of justice, one for each race group plus white people and so called mixed coloured people and Indian people and I got some teachers from different schools and races to come together and run a workshop and each teacher was to bring three students. And we run that workshop and it was fantastic because the students were saying look Professor, we are all getting arrested, what are our rights? I said to them OK, we'll do a street law exercise. How many of you have been arrested? Every single black child put up their hands, not a single white child! Then what I did I said OK, I got one of the white kids to come out; how do you think the police arrests someone? They walked up, and they've been seeing American TV...and you know how it goes, excuse me sir, I am arresting you, these are your rights... Meanwhile one of the black kids came out and I said show them how the police really does it. So, they started swearing and beating and arresting the way they do. And out of that we then developed the whole story; what are the rights of the police, what are the rights of citizens etc. Anyway, just to cut the long story short we had a lot of other interesting interactions at that

David with Mandela at Howard College of Law in South Africa, where David was Dean for 13 years

workshop and we then came up with the curriculum that the teachers wanted. They wanted to know how does the law work, how you get lawyers if you cannot afford them, they also wanted to know about the criminal law and juvenile justice, about consumer law, about family law, about social welfare, pensions and education and the environment and so on and they also wanted to know more about labour law rights. So, I wrote the curriculum together with the students, we produced manuals, many of those manuals subsequently were copied by some of the Central and Eastern European countries, then we produced a nice big street law consolidated book, we did a book when Mandela was released on human rights for all and then democracy for all and those two were translated. The movement spread and out of that and out of mine South African experience I was able then to deal particularly with the countries in transition. Central Asian countries have many customs not that different from the African indigenous people have in my part of the world. So really for me that was one fantastic growing opportunity to meet all these people from different countries and maybe to give them a little bit of help. We worked with ministries of education, ministries of justice, law schools and school teachers to put together programs. We ended up with 45 manuals for those 16 Eastern European and Central European and Asian countries.

David, we all know that clinical legal education is one wide term covering various types of experiential learning. Still, would you say that legal aid is still in the very core of the clinical legal education?

What we do is that we call it social justice nowadays because we go not only for the legal aid side with the clinics providing actual service, but we also go with the street law side where you make people aware of their rights.

If you want simple definition I would say that clinical legal education is about teaching practical legal skills in a social justice environment. That is how it originated in the States originally and certainly in my country. I know nowadays people have simulated clinics but the problem is with countries where people are short of a national legal aid scheme which covers all bases. The social justice element is really important because you have to make sure that social justice is being delivered. To give you one example linking it to legal aid in South Africa; legal aid South Africa which does probably 80 to 90% of all criminal cases don't have much money for civil cases so they enter into contracts with the law clinics and they pay us a certain amount of money as a grant to take all the civil cases for them.

One other thing that might be of interest to you is that legal aid system in South Africa employs students who finish their law degrees and now they can do their internships. In South Africa you must do an internship of one or two years with a law firm. We changed the legislation so nowadays you can do it with Legal Aid South Africa, public interest law firm or a law clinic. So, they employ these young post-graduate lawyers who are still doing the apprenticeship in the district courts and they are handling about nearly half a million cases a year.

We in OSIJEK PRO BONO understand that Legal Tech is on rise and what we are trying to do now is to set up an internet platform which will make all our legal advice public, respecting the privacy law rules in the same time. What is your opinion of Legal Tech? Is it really becoming so important when it comes to availability of legal information and advice? Are there some recent interesting developments in the field of clinical legal education

and legal aid in South Africa or elsewhere we should be aware of?

Not so much with the law clinics. The law clinics are doing it more on sort of individual advice basis but Legal Aid South Africa is putting together a program and you can call up their program and you can see how to get a divorce, documents you can fill in are available etc. There is a program that I think originated in Holland which is now being used in Canada and a number of countries where you can actually find out how to do this so people can not only get the advice but also fill in all the necessary documents and they can do it themselves. So I would say that things are developing fast and in South Africa this is being done by the Legal Aid Society.

different countries but only about 6 of them are going to present the best practice lessons over a two-day TOT. We spend the first day just demonstrating some of the techniques and during the second day the participants actually have an opportunity to use the techniques to put together street law lesson plan and do a 30-minute presentation which we then debrief as participants and then double debrief as teachers afterwards as well. So what we have been doing is that we've been encouraging countries particularly new developing countries who want to network with other countries that are more established with clinics. GAJE and the members of the law clinic fraternity are not so precious about the materials like academics usually are, so they share everything, everybody's there, everybody shares

David meets with Queen Elizabeth

The next big GAJE conference will take place in Bandung Indonesia. The GAJE is the platform in which you are participating from its very beginning. What is your opinion - what are the most important achievements of the GAJE so far and what are your views of the GAJE's future as well as the future of clinical legal education?

Well, there is a quite good record of this in the book of Frank Bloch "The Global Clinical Movement" published by Oxford University Press. The GAJE was set up because there was a need to emphasize social justice and justice education not only in law clinics but generally in the law curriculum. I was at the initial meeting that took place somewhere in America and I went to the very first GAJE conference which was in India and there what we had was clinicians largely coming and sharing materials, sharing techniques of how they work together and what they do to achieve social justice. Out of that we also decided that every GAJE conference will have one or two days before or after where we actually do a proper skills training and teaching training of trainers. We call it TOT. During the conference we encourage people not to stand up and give talk shops but to make the sessions interactive. For instance, I'm doing a session again on an incident mock trial similar to the one I just started doing in Moscow, so we are going to do that type of thing. On Teaching of Trainers what I've done is that I have put together a book on best international practice of street law and we are going to do a TOT with some of the contributors. I've got 18

with everyone else, you can exchange ideas with people you make connections. Last conference we had we got 60 different countries there and you had clinicians from all over the world being able to get together, to share experiences and more importantly to share their materials are training manuals and those sorts of things.

That's very impressive. Would you say that clinical legal education has a bright future?

It has a very bright future because some countries including my own and Nigeria have insisted in their standards for law degrees that they've got to have a clinical legal education component now. It's getting mainstream if you like. One of the difficulties has been that a lot of universities have been seeing the clinician teachers outside of academic sphere and they're not giving them a tenure position. But increasingly now universities in my country and elsewhere are starting to mainstream law clinics and they might require clinical teachers to take one course or something in addition to their clinical programs. But more and more the trend is, I think, to try to mainstream the clinical law programs.

David thank you very much for that finding time to answer some of our questions! We really appreciate it! You are cordially invited to Croatia!

I hope you will find it useful. I will drop by sometimes to see you guys in Croatia. I wish your clinic OSIJEK PRO BONO a lot of success!

Ususret budućnosti – implementacija novih tehnologija u rad Pravne klinike Pravnog fakulteta Osijek PRO BONO radi unaprjeđenja pristupa pravosuđu i edukacije kliničara o svjetskim trendovima na polju primjene računalne tehnologije u pružanju pravne pomoći i izučavanju pravnih problema

Piše: Doc. dr. sc. Zvonimir Jelinić, voditelj Pravne klinike Pravnog fakulteta u Osijeku OSIJEK PRO BONO

Postoji puno istraživanja o tome kako nove tehnologije utječu na sveprisutne promjene u našem društvu i drugdje u svijetu. Primjerice, svima je poznato kako uporaba pametnih mobilnih telefona i mobilnog interneta prije deset i više godina nije bila raširena kao danas kada se nerijetko može vidjeti kako ljudi, čak i kada su u društvu, svoju pažnju u cijelosti posvećuju uporabi telefona i potrazi za informacijama koje su u svako doba dana i noći dostupne on-line. Takva promjena u komunikacijskom ponašanju uvjetovana je neslućenim mogućnostima i rapidnim razvojem hardwarea, ali i činjenicom da je spomenuti razvoj pametnih uređaja i tehnologije mobilnog pristupa podacima odgovarajuće popraćen razvojem software-a - najrazličitijim web servisima i aplikacijama koje omogućavaju da se putem najobičnijeg „klika“ pristupi traženim informacijama, primaju i šalju podaci te kupuju robe i usluge. Činjenicu koliko je komercijalni hardware i software odmakao u svojem razvoju i primjeni možda najbolje očrtava vijest koju je u rujnu prenio The Economist (koji cijeli broj posvećuje promjenama koje će donijeti široka implementacija 5g tehnologije; tema broja je How will Internet of things change everything). Za vrijeme posljednjeg velikog uragana Dorianu koji je pogodio istočnu obalu SAD-a Elon Musk, direktor Tesle, proizvođača električnih vozila objavio je da će neki korisnici njegovih vozila na područjima obuhvaćenim olujom uvidjeti da svojim vozilima mogu prijeći više kilometara nego uobičajeno. Naime, pritiskom na tipku iz razvojnog centra Tesle u Kaliforniji omogućeno je vozilima da privremeno dobiju pristup punom kapacitetu baterije koja je ovisno o modelu vozila programirana za određeni putni domet. Dakako, spomen tog događaja je piscima časopisa poslužila samo kao parabola za ono što svijet čeka u budućnosti imajući na umu da je opći trend smanjenje cijena računala i troška njihova povezivanja, ugradnja modernih čipova u sve komercijalne uređaje – od automobila do aparat za kavu i hladnjaka te u konačnici kontinuirani razvoj i implementacija novih tehnologija koje će uvelike promijeniti radne procese, posredno način života i navike ljudi.

Istina je da spomenuti događaj s Teslom spada u domenu ekstremne i veoma skupe potrošačke elektronike i automobila. Međutim, važno je percipirati kako današnje mogućnosti u sektoru informacijske tehnologije nisu nastale ni iz čega, već iz sustavnog i progresivnog razvoja i ulaganja u nešto novo što će kompletno promijeniti svijet (uključujući i svijet prava). Autor ovog teksta se uvijek rado prisjeti kako je još prije deset godina na stipendiji u Sjedinjenim Američkim Državama na University of Iowa IC na svakom slobodnom računalu na Sveučilištu mogao pristupiti svom virtualnom desktopu koji je bio u cloudu, uvijek dostupnom na jako brzoj internetskoj vezi (moram ipak reći da nije bilo o nečemu unikatnome što je tada postojalo samo na University of Iowa IC – naime bila je riječ o sustavu koji je bio Powered by Microsoft, a danas je isti administriran od strane posebnog sektora unutar Sveučilišta - Information Technology Services Connecting Campus - <https://its.uiowa.edu/>). Kada se tome pribroje izravni besplatni pristupi svim najvažnijim svjetskim databazama podataka, časopisima i drugom softwareu te jako snižene cijene računala i druge oprema u sveučilišnim trgovima

vinama za sve koje drže studentsku ili profesorsku iskaznicu sreći i čuđenju nije bilo kraja. Ovdje, dakako, nije riječ o tome da mi na našem osječkom ili drugim hrvatskim sveučilištima nemamo pristup svim važnim bazama i podacima (internet je ipak moćniji alat od stalnog posjećivanja „jutarnji.hr“ i drugih razvikanih hrvatskih medijskih servisa) već o tome da su hardware i software bili nevjerojatni već prije deset i petnaest godina. Možemo samo pretpostaviti kolike su te mogućnosti danas kada je mnoštvo izuzetno moćnih internetskih servisa dostupna svim ljudima svijeta potpuno besplatno.

Nema sumnje da je razvoj internetskih giganata donio mnoge koristi za nastavnike i njihove studente (zanimljivo je da su Google i Amazon tek nedavno proslavili dvadesetogodišnjicu postojanja, Facebook tek petnaestogodišnjicu, a indeksi već sugeriraju da je riječ o najskupljim svjetskim kompanijama). Zahvaljujući njima i mnogima drugima danas se potpuno besplatno mogu koristiti alati koji olakšavaju protok informacija i pohranjivanje ogromne količine podataka kojima vlada današnji svijet (email, cloud servisi, prevoditelji, urednici dokumenata i baza podataka, programi za napredna povezivanja i rad u grupama, software za internet telefoniju, programi za izradu naprednih programskih rješenja, mnogi jeftini ali izuzetno napredni uredaji - ako danas nešto, bilo što, pitate Amazon Alexu čija će druga generacija dot uredaja na Black Friday koštati 19\$, izglednije je da će vam smisleno odgovoriti nego reći onu staru „Sorry, I don't know that one“.

S druge strane, opća je pretpostavka kako je razumijevanje i ovladavanje svim mogućnostima koje programska rješenja nude povezano sa zamornim istraživanjima pojedinih alata, pravilnim razumijevanjem principa na kojima oni funkcioniraju te načina na koji ta rješenja mogu funkcionirati u kombinaciji s drugim naprednim alatima. Oni koji se s predmetnom tezom ne slažu ističu kako su današnji alati u toj mjeri pojednostavljeni tako da se s njima pravilno i s punom njihovom funkcionalnošću može služiti svatko, no takva konstatacija sasvim sigurno nije točna. Prava istina je da informatička znanja uglavnom imaju osobe koje tehnologija duboko zanima, osobe specijalizirane za informatiku ili osobe vične informatici i općenito novim tehnologijama. Osim toga, treba uzeti u obzir i to da je bez određenih informatičkih predznanja bilo koji zamišljeni koncept teško sprovesti u djelo. Stoga treba uzeti kako je danas izuzetno važno – možda i najvažnije - da svi studenti tijekom obrazovanja u sklopu svojih studija ili samostalno - ukoliko im studiji ne nude takve mogućnosti - dobiju uvid u potencijale modernih programskih rješenja i načine na koje im ona mogu pomoći u realizaciji posla za čije se obavljanje obrazuju.

Svijet prava je dugo vremena bio imun na brze tehnološke promjene iako im je svjedočio od samih početaka komercijalne uporabe računalne tehnologije. Svima je poznato kako ne postoji veliki informatički business koji u nekom trenutku svoga razvoja nije bio suočen s pitanjima pravnog karaktera, prije svega problemima vezanima uz zaštitu intelektualnog vlasništva, licenciranja softwarea, postupcima radi povrede prava tržišnog natjecanja te nizom drugih pravnih pitanja vezanima uz poslovne operacije na globalnom tržištu. Rješavanju tih i mnogih drugih problema pravnici su pristupali

prema naučenim i uvriježenim obrascima, odlazeći u knjižnice kako bi proučavali kompilacije sudske prakse, dugotrajno provjeravajući i revidirajući pravnu i jezičnu pravilnost dopisa i podnesaka, analizirajući pravne mogućnosti na raspolaganju u cilju povoljnog rješenja problema za stranku itd. Svi ti procesi koji su i danas imanentni za rješavanje kompleksnih pravnih problema trajali su dugo, na radu na predmetima bilo je potrebno angažirati puno ljudi te su u tom smislu svi ti procesi patili od jednog od temeljnih nedostataka – neučinkovitosti. U svakom radu pa tako i pravnom poslu učinkovitost je veoma značajna jer u protivnom dolazi do rasipanja resursa i ono najvažnije, povećanja troškova što se prilikom rješavanja predmeta najproblematičnije manifestira na finansije stranke koja angažira licencirane stručnjake radi pravne zaštite. Ne treba zanemariti niti činjenicu da angažman pravosuđa iziskuje značajna novčana izdvajanja pa se u tom smislu prilikom reformiranja procesnih propisa danas probleme redovito sagledava iz perspektive potrebe da se poveća učinkovitost i smanje operativni troškovi. Dobar primjer je nastojanje hrvatskog zakonodavca da kroz izmjene i dopune parničnog propisa institut dostave i općenito komunikacije stranaka i suda učini efikasnijim putem uporabe postojećih, odnosno razvoja novih informatičkih sustava te propisivanjem obvezatne uporabe elektroničke pošte.

Iako je krajem prošlog desetljeća kvalitetan hardware bio sasvim pristojno razvijen, dostupan te u širokoj uporabi, napredni pravni software je bio tek u svojim razvojnim začecima. To ne znači da se odvjetnici, jednakim kao i sudovi i prije nisu koristili naprednim sustavima i alatima poput komunikacijskih mreža, sustavima za praćenje zaprimljenih predmeta, pretraživačima databaza podataka, naprednim editorima dokumenata i slično, međutim činjenica je da se tada još uviјek malo pozornosti davalo platformama koje su na bazi potpuno automatiziranih procesa mogle odgovoriti potrebama klijenata.

Danas pristup poslovnim pravnim operacijama funkcioniра bitno drugačije nego prije. Dvije važne posljedice desetogodišnjeg razvoja tržišta pravnih usluga u razvijenim zemljama su sljedeće: prva je da danas pravnici surađuju s informatičarima (hackathon-om) na izgradnji informatičkih sustava koji putem automatizacije mogu određene, prije svega ponavljajuće i učestale pravne probleme stranaka rješiti brzo i jeftino te druga, koju obilježava prebacivanje određenih pravnih poslova na osobe koje nemaju formalno pravno obrazovanje (ili ono nije stečeno u zemlji u kojoj se posao obavlja). Tako dolazi do outsourcinga određenih standardiziranih i repetitivnih pravnih poslova jer se pokazalo kako uz odgovarajući trening i osobe koje nisu po vocationi pravnici mogu učinkovito obavljati različite pravne i administrativne poslove poput ispitivanja i pripreme dokumenata, intervjuja s klijentima, pronalaska odgovarajuće sudske prakse, obavljanja komunikacije sa strankama, administracije i ažuriranja podataka i slično (paralegals).

Neovisno o tome kako će se u nas razvijati procesi u sferi automatizacije i regulacije u sektoru odvjetništva i pravosuđa, svi se danas na internetu mogu uvjeriti kako su visoke investicije u razvoj novih programskih rješenja na bazi umjetne inteligencije rezultirale mnogobrojnim koristima za potrošače

diljem svijeta koji danas putem svojim pametnih telefona i osobnih računala mogu pristupiti nizu stranica koje pružaju pravne usluge na repetitivnoj osnovi. Ne treba posebno spominjati kako su usluge kojima se može pristupiti putem stranica uglavnom jeftine ili jeftinije od usluga koje se pružaju na „face to face“ osnovi.

Kada je riječ o taksonomiji područja u kojima se danas razvija software na polju prava Hartung u knjizi Legal Tech (izdanje izdavačke kuće Beck iz 2018 godine) razmatra uvriježenu podjelu na tri grupe danas dostupnih programskih rješenja. U prvu grupu ulaze programi koji povezuju licencirane pružatelje pravne pomoći s osobama koje su u potrebi za pravnom pomoći, ponekad i na „pay per click“ osnovi nakon čega korisnici pravne pomoći stupaju u kontakt s licenciranom osobom specijaliziranom za točno određene pravne poslove (radno pravo, obiteljsko pravo, upravno pravo, porezno pravo itd.). Taj kontakt može biti telefonski ili putem prepiske administrirane putem websitea (izvrstan primjer, nipošto jedini za jedan takav electronic marketplace za privatne i poslovne korisnike je njemačka stranica <https://www.yourxpert.de/>). Taksonomija programskih rješenja razlikuje i poznaje i sustave za tzv. e-discovery i analizu pravnih dokumenata putem kojih se velike količine podataka, sudske prakse i drugih pravnih podataka mogu veoma uspješno kategorizirati i na taj način puno učinkovitije sagledati (primjenjivo u postupcima koji iziskuju analizu velike količine podataka ili u situacijama kada manji odvjetnički uredi žele ubrzati procese pisanja i revidiranja podnesaka) te u konačnici sustave koji kombiniraju pravne konzultacije s opcijama automatskog generiranja sasvim uporabljivih pravnih dokumenata, u naravi najčešće najrazličitijih ugovora i izjava ili dokumenata potrebnih za pokretanje postupaka prijave patenta ili businessa. Primjera takvih sustava je doista mnogo (sigurno postoji više desetaka super jakih servisa za pravne konzultacije i automatske dokumente) i na ovom mjestu navođenje njihove liste bi oduzelo dosta prostora pa ovdje treba samo pozvati sve zainteresirane da dobro provjere što je sve dostupno putem interneta.

Nadalje, postoje i novije web stranice koje nude rješenja za određene probleme putem instantnih on-line konzultacija ili automatiziranih postupaka radi ostvarivanja prava, najčešće u vidu naknada štete (primjer za takav engine je www.flighthright.com). Spomenutoj taksonomiji mogu se dodati i sustavi koji na bazi implementacije umjetne inteligencije omogućavaju samostalnu izradu automatiziranih i prilagođenih modula unutar aplikacije te na taj način brzo i učinkovito procesiranje kompleksnih pravnih znanja i dokumenata (Bryter je izvrstan primjer za takav sustav: v. <https://bryter.io/>). Kako navodi Tolušić, jedan naš domaći autor, AI inače predstavlja rješenje koje se učinkovito može implementirati za rješavanje problema koji involviraju puno podataka (Big Data), gdje se traže jasno definirani ciljevi, u jasno definiranim uvjetima: variable s kojima radimo imaju konačan broj mogućih vrijednosti i okolina se ne mijenja zbog akcija algoritma. Primjeri su: traženje osoba/objekata na slikama, traženje sumnjivih bankarskih transakcija, pretraga baza sudske prakse i sl.

U prologu svoje posljednje knjige „Tomorrow's Lawyers. An Introduction to Your Future“ iz 2017. godine, Richard Susskind (on se već dvadesetak godina bavi razmatranjem trendova i načina uporabe modernih tehnologija u pravnom poslovanju i sudskim postupcima) komentira da svijet prava ulazi u period transformacije koja će u narednom periodu tek doći do izražaja. Razmatrajući postajeće trendove te uzimajući u obzir opću sklonost vlada i investitora u razvijenim državama da podržavaju implementaciju novih tehnologija i legal-tech startups, Susskind sadašnje stanje u pogledu transformacije prava uslijed primjene informacijskih tehnologija komentira na sljedeći način: „In

truth, we are just warming up.“ Dakako, nije riječ samo o transformaciji tržišta pravnih usluga u sektor rutinskih pravnih poslova poput ispunjavanja obrazaca, sastavljanja ugovora i naknada štete, već razvoju i aplikaciji cijelog niza izuzetno funkcionalnih sustava u sektor rješavanja sporova (prijetimo se da svi veliki internet trgovci i pružatelji usluga imaju integrirane svoje izuzetno učinkovite i brze online dispute resolution centres te da je i EU napravila iskorak u ovom segmentu kada je uvela svoju online ODR platformu. U mnogim državama sektor državne administracije ne zaostaje kada je u pitanju informatizacija procesa pa se danas registracija trgovačkih društava, povlačenje raznih formulara, ispunjavanje poreznih prijava ili slično u mnogim državama mogu obaviti jednostavno i učinkovito iz ureda ili vlastitog doma. Svaki pokušaj sistematizacije onoga što se danas u svijetu (u jednom dijelu i u RH) događa svodi se na jednostavnu konstataciju: kontinuirane analize, inovacije u nove tehnologije, promjene u sustavima rješavanja sporova i promjene na tržištu pravnih usluga, posebno u državama koje su svoja tržišta usluga liberalizirala snažno će obilježavati razvoj prava i pravne profesije u vremenu koje je pred nama.

Unatoč otporima da se tržišta profesionalnih poslovnih usluga u Republici Hrvatskoj dereguliraju i reformiraju te na taj način otvoriti put novim praksama, inovacijama i razvoju poslovnih prilika, pravna struka u Republici Hrvatskoj je duboko svjesna promjena do kojih dovodi primjena modernih tehnologija. Broj propisa, intenzitet njihovih izmjena i dopuna te sve otvoreni prihvatanje sustava precedenta kao najdjelotvornijeg instrumenta za osiguranje jednakosti u primjeni propisa čini uporabu računala nužnim za kvalitetno obavljanje gotovo svih pravnih poslova. Upravo je široka uporaba tehničkih pomagala potakla razvoj portala poput „IUS-info“, „Sudska praksa“, ali i nekih drugih on-line dostupnih servisa, neovisno o tome jesu li servisi razvijeni u okrilju državnih ili privatnih inicijativa. Posljedica je svima jasna i vidljiva - bez spomenutih servisa i pristupa internetu svako poslovanje ili rad koji iziskuje izradu i procesiranje pravnih dokumenata ili primjenu prava danas je apsolutno nezamisliv. Iako trenutni stupanj razvoja pravnih informatičkih rješenja u hrvatskom internetskom prostoru niti približno ne doteče stupanj digitalizacije u sektoru prava koji se danas može pratiti u zapadnim državama, hrvatski pravnici već sada nisu imuni na uporabu informacijske tehnologije. Stoga je osnovano zapitati se - hoće li se stvari u budućnosti još intenzivnije zaoštravati ukoliko izvršna vlast bude ustrajala na uklanjanju regulatornih ograničenja za odvjetnike te ukoliko ekonomski razvoj i s njim povezana tehnološka revolucija i inovacija bude nastavila utjecati na promjene u radnim procesima i organizacijskim strukturama pružatelja pravne pomoći. Zanimljivost je da Deutscher AnwaltVerein smatra da će odlučni pritisak na odvjetnike i druge pružatelje pravne pomoći doći iz pravca pravosuda prije nego „iznutra“ jer se prognozira da će pravosuđe biti u većem dijelu digitalizirano do 2030. godine (na ovom mjestu samo dvije važne napomene: (a) digitalizacija u sektoru pravosuđa nije nikakva novost: mnoge države već sada imaju integrirane napredne sustave koji uvelike pojednostavljaju podnošenje tužbenih zahtjeva, prijedloga za ovrhu i slično te (b) u Njemačkoj je pružanje pravnih usluga značajno liberalizirano nakon izmjena Zakona o izvansudskim pravnim uslugama – Rechtsdienstleistungsgesetz, pa se danas pružanjem pravnih usluga mogu baviti različita tijela i asocijacije i pojedinačne osobe ako je njihova djelatnost odgovarajuće nadzirana i podržana od strane kvalificiranih osoba, u naravi osoba koje imaju položen pravosudni ispit.

Prodor novih tehnologija u sektor prava i promjene na tržištu pravnih usluga postale su predmetom izučavanja akademiske zajednice. Danas postoji niz

programa i instituta pri pravnim fakultetima koji se bave tehnološkim inovacijama u sektoru prava. Iako je prvotni dojam da je najveći broj takvih programa operativan u SAD-u, LegalTech snažno užima maha i na europskim pravnim fakultetima, njihovim centrima i institutima. Sam autor je nedavno u Saarbrückenu u Njemačkoj imao prilike dva dana obilaziti fenomenalan sajam pravnih informatičkih rješenja Digitalisierung im Recht koji je organiziran pri tamošnjem pravnom fakultetu.

Pravna klinika Pravnog fakulteta u Osijeku OSIJEK PRO BONO ove akademske godine ulazi u petu godinu uspješnog djelovanja. Pet godina djelovanja je razdoblje dovoljno dugo za dobivanje konkrenog uvida u stanje sustava besplatne pravne pomoći, ali i razinu pravnih i informatičkih kompetencija studenata koji volontiraju u radu Klinike. S obzirom da je potencijale koji postoje poželjno iskoristiti na najbolji mogući način kako bi se dodatno približili našim korisnicima neovisno o mjestu njihova prebivališta, najnoviji projekt Pravne klinike odobren od strane Ministarstva pravosuđa nosi naziv „Informatizacija sustava primarne pravne pomoći i osiguranje dostupnosti cjelovitih pravnih informacija“. O čemu je konkretno riječ i na čemu gradimo svoju ideju o informatizaciji sustava primarne pravne pomoći?

Danas ljudi suočeni s nekim pravnim problemom ili pitanjem (budimo iskreni, to činimo i mi, sami pravnici) prvo posežu za svojim pametnim telefonom u nadi da će jednostavnom pretragom interneta uspjeti pronaći odgovor na pitanje koje ih muči. Međutim, odgovore do kojih se može doći nije uvijek lako staviti u kontekst konkrenog pravnog problema s obzirom da su dostupne informacije uglavnom generalne naravi te nisu prilagođene pravilnom razumijevanju konkretnih pravnih problema.

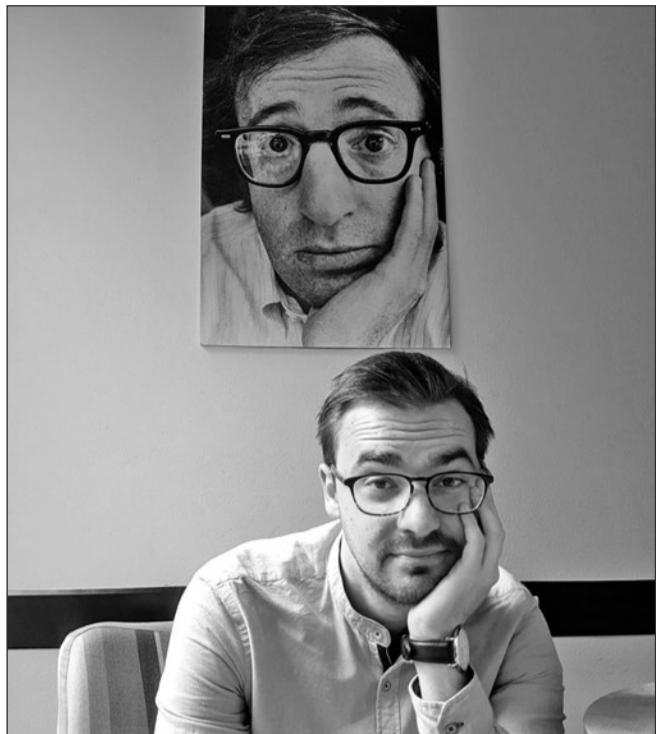
U tom smislu, naš je zadatak iz naše impresivne baze predmeta (350+) ekstrahirati one pravne probleme koji često muče naše građane te na odabrana konkretna pitanja dati pregledne, lako razumljive i koncizne odgovore. Svi ti odgovori će se na odgovarajući način digitalizirati i objaviti na našoj web stranici. Na taj način će sve osobe suočene s istovjetnim ili veoma sličnim pravnim problemom u Republici Hrvatskoj i drugdje u svijetu u svega nekoliko klikova moći dobiti uvid u pravo i pravne mogućnosti koje im stoje na raspolaganju, pri čemu se u postupku digitalizacije osobito vodi računa o tome da su sve informacije dane na temelju najnovije sudske i ine prakse te da citiranje odredbi zakonskih, podzakonskih i inih tekstova odgovara stanju propisa na dan objave.

Nije riječ o jednostavnom zadatu. Njegovo kvalitetno izvršenje podrazumijeva kontinuirano programiranje te predan rad studenata i mentora na obradi pravnih problema s kojima smo se do sada suočili u našem radu. Paralelno s poslom digitalizacije Pravna klinika Pravnog fakulteta u Osijeku „OSIJEK PRO BONO“ nastavlja pružati pravnu pomoć svim građanima koji joj se obrate u skladu sa svojim programskim smjernicama i internim pravilima.

U konačnici želimo naglasiti kako cilj Klinike nije samo unaprjeđenje sustava besplatne pravne pomoći već stvaranje poticajnog okvira za učenje prava, realizaciju novih modernih kolegija i programskih inicijativa, a sve radi reforme studijskih programa kako bi se prekinulo ustrajno zanemarivanje najnovijih trendova i pojave u svijetu prava. Mišljenja smo da jedino oštar zaokret u načinu poučavanja prava u kombinaciji s odgovarajućim izmjenama kurikuluma može omogućiti našim studentima stjecanje ključnih novih znanja i razvoj percepcije o svijetu budućnosti u kojem pravo ostvaruje interakciju s tehnologijom. Ovdje nije riječ o pustoj priči već događanjima koja su u tijeku i kojima ćemo, nadajmo se u bliskoj budućnosti, imati prilike svjedočiti u Republici Hrvatskoj.

INTERVJU

Razgovor s Denijem Šnajderom, magistrom prava, dugogodišnjim kliničarem i studentom mentorom koji je nedavno, u okviru istraživanja za diplomski rad, analizirao položaj i ulogu pravnih klinika u sustavu visokog obrazovanja.

Deni, Vi ste nedavno diplomirali uspješno obranivši diplomski rad na temu „Pravne klinike i njihova uloga u unaprjeđenju hrvatskog sustava pravnog obrazovanja“. Možete li reći što Vas je ponukalo da izaberete ovu temu?

Prilikom izbora teme za diplomski rad vodio sam se mišlu da bi ona trebala proizaći iz mojih interesa i djelovanja tijekom studiranja kako bih na neki način u cijelosti zaokružio svoju „studentsku priču“. Budući da sam u radu Pravne klinike Pravnog fakulteta u Osijeku „OSIJEK PRO BONO“ angažiran od početka njezinog djelovanja, logičan korak u tom smjeru bio je da se obratim našem voditelju Klinike. Nije nam trebalo dugo da od mnoštva potencijalnih tema vezanih uz pravne klinike definiramo gore navedenu. Tema je životna, gleda u budućnost i budi svijest o potrebi za promjenama. Nužno je spoznati da se svijet mijenja i da promjene na tržištu pravnih usluga i općenito prava donose svoje, a pravnici sutrašnjice morat će pronalaziti nova radna mjesta kako bi odgovorili potrebama tržišta i klijenata. Naime, prirodno je da svaki sustav koji želi opstati mora osluškivati promjene koje se događaju na makro i mikro razinama te se prilagođavati tim promjenama kako bi sam sustav mogao biti konkurentniji i napredovati. Odgovor na te promjene prije ili kasnije morat će potražiti i pružiti i pravni fakulteti ukoliko žele opstati, jer sutra će o kvaliteti njihovih programa ovisiti i kompetencije koje studenti stječu. Jedan od načina kako se pravno obrazovanje u Republici Hrvatskoj može unaprijediti, zasigurno je integracija kliničkog pravnog obrazovanja u nastavne planove i programe jer su upravo klinike organizacijske jedinice u kojima se može doživjeti iskustveno učenje prava, dakle učenje u kojem studenti u izravnom radu sa strankama stječu pravničke vještine koje će im olakšati razumijevanje prava s jedne te omogućiti lakšu prilagodbu zahtjevima sutrašnjice s druge strane.

Možete li ukratko reći što je Vaša osnovna teza u radu te kako ste argumentirali Vaše zaključke?

Osnovna teza u radu je da kliničko-pravno obrazovanje ima potencijal biti vrlo važan i efikasan instrument unaprjeđivanja pravnog obrazovanja u Republici Hrvatskoj jer uvodi pravi i stvaran oblik prakse koji omogućava studentima stjecanje novih vještina i znanja, dok istovremeno otvara fakultet

društvenoj zajednici u kojoj se nalazi. Efikasnost klinika očituje se prilikom izravne interakcije studenata sa strankama i njihovim pravnim problemima, pri čemu studenti dobivaju jedinstvenu priliku primijeniti teoretsko znanje u praksi. Tako su studenti stavljeni u središte procesa učenja te aktivno sudjeluju u stjecanju znanja i vještina, što tada omogućava lakše shvaćanje pravnih koncepta, njihove međusobne povezanosti i djelovanje pravnih normi u realnosti. Također, ne treba znemariti niti mogućnost refleksije na djelovanje u klinici koja uključuje povratne informacije od profesora, praktičara, ali i kolega kliničara. Dakle, ako se želi ići u smjeru izgradnje konkurenčnijeg i modernijeg sustava pravnog obrazovanja, nužno će biti značajnije uključiti praksu u proces obrazovanja.

Jedan dio Vašeg rada nosi podnaslov „Evolucija umjesto revolucije“. Naglašavate da pravni fakulteti moraju biti svjesni promjena u svijetu prava te svojim studentima pružiti znanja koja će biti konkurentna i primjenjiva. Na što se konkretno referirate kada favorizirate „evoluciju umjesto revolucije“ te općenito kada govorite o promjenama u svijetu prava?

Dovoljno je osvrnuti se oko sebe kako bismo vidjeli niz tehnoloških dostignuća koja nam olakšavaju život i omogućuju da budemo efikasniji. Revolucionarna zbivanja na tržištu u proteklih dvadesetak godina u potpunosti su promijenila svijet u kojem se nalazimo. U tom smislu, smatram da će i pravni fakulteti morati naći načine kako da studentima pruže konkurentna i primjenjiva znanja. Naime, ne možemo zatvoriti oči pred čitavim „digitalnim obzorom“ koji se pruža kamo god da pogledamo, stoga je važno diskutirati o načinima kako pravnike približiti tržištu i sveprisutnoj digitalizaciji. Notorna je činjenica da su klasična radna mjesta za pravnike „zagubena“ te da treba pronaći nova rješenja. Trenutna realnost na tržištu je konstantna i dramatična promjena i moramo se zapitati kako „stvoriti“ efektivnog pravnog stručnjaka na takvom tržištu, kako digitalizirati procese i iskoristiti tehnologiju u pružanju pravnih usluga i tako dalje. Smatram da bi odgovor pravnih fakulteta na takve revolucionarne promjene u okolini trebao biti u vidu evolutivnih promjena koje, doduše, ne smiju biti prespore zato što su procesi dosta brzi. Najvažnije je da te promjene djeluju i na prilagođavanje metoda poučavanja koje će pravni studij učiniti drugačijim i praktičnijim. Način na koji se to može učiniti je obogaćivanje teorije praksom i iskustvenim metodama učenja, ali i osvješćivanjem potrebe interdisciplinarnosti u obrazovanju pravnika. Doista nema smisla kada se na nastavi vrte beskonačne prezentacije na kojima se ističu zakonske odredbe i prenose zaključci iz knjiga, a malo ili nimalo provocira studente da o nečemu promisle, razvijaju svoj pravni sud i logiku. Naravno, to ne znači da su nužne drastične promjene u obrazovanju jer bi to sugeriralo poziv na revoluciju, ali smatram da je potrebno u glavama budućih pravnika usaditi ideje o potrebi prilagođavanja i maštovitosti prilikom pronalaska svojeg mesta na tržištu te stvoriti pojedince koji će biti u stanju propitivati status quo i biti proaktivni, a ne samo reaktivni sudionici vanjskog svijeta. U tom smislu ozbiljna kurikularna reforma studijskih programa je svakako nužna ako se studentima želi omogućiti bolja budućnost.

Zar su promjene u svijetu prava doista toliko velike? U Hrvatskoj je teško dobiti taj dojam, što više opći je dojam da promjene u nas nisu osobito intenzivne.

Promjene su velike i nezaustavljive, a hoćemo li ih dočekati spremni, ovisi o razini ignorancije prema toj neminovnosti. Što duže budemo ignorirali, to će teže biti provesti promjene i prilagoditi se novim tehnologijama. Naravno da umjetna inteligencija neće u potpunosti zamijeniti pravnike, ali ima potencijal olakšati njihov posao. Znam da to nekim može zvučati čudno, ali mi smo u Klinici još davno vidjeli kako rutinske i nespecijalizirane pravne usluge uz odgovarajuću informatičku podršku mogu biti uspješno zamijenjene rješenjima koja nudi informatika. To potencijalno nudi priliku za uspjeh onima koji uspiju osmisliti kvalitetnu i efikasnu platformu za pružanje tipiziranih pravnih radnji. Inovacije u pogledu online pružanja jednostavnijih pravnih usluga, zasigurno će značiti i manje posla za odvjetnike. Budućnost leži u interdisciplinarnosti i hvatanju koraka s drugim „industrijama“ koje nezaustavljivo grabe prema naprijed, jer nužno je razumjeti čime se klijent bavi kako bismo bolje shvatili što želi i pronašli način kako mu pomoći.

Nije tajna, Vi ste pravno obrazovanje započeli na Pravnom fakultetu u Zagrebu i zatim nastavili na Pravnom fakultetu u Osijeku. Možete li usporediti režim studiranja prava u Zagrebu i Osijeku? Postoje li sličnosti i razlike u nastavnom programu i pristupu, ispitnim tretmanima i drugim procesima studiranja koje bi posebno istaknuli?

Dobro ste rekli, nije tajna, što više, brojnost kolega koji se nalaze na toj relaciji odaje dojam svojevrsnog trenda. Subjektivni dojam studiranja prava u Zagrebu i Osijeku je u velikoj mjeri drugačiji. Prije svega, puno je više studenata u Zagrebu i to se odražava na odnos s profesorima. Rekao bih da su ondje profesori puno distancirani od studenata - čast iznimkama! Nadalje, dojma sam da je u Zagrebu kod većine predmeta ispitni tretman teži što katkada dovodi do izrazito niskih stopa prolaznosti. Kada je, pak, riječ o nastavnom programu, čini mi se da nema velikih razlika, uglavnom se radi o tome da su pojedini kolegiji na različitim godinama studija, uz veliki prigovor manjka doticaja s praksom koji se tiče oba fakulteta. Osobno mi je period studiranja na Pravnom fakultetu u Osijeku bio znatno ugodniji, a moram priznati da sam ovde razvio puno veće zanimanje za pravo, upoznao više kolega, ovo velikim dijelom zahvaljujući Klinici i generalno se osjećao ugodnije.

Član ste i student mentor Pravne klinike Pravnog fakulteta u Osijeku „OSIJEK PRO BONO“ od samog početka rada Klinike. U radu naglašavate da su kontinuirane promjene izuzetno važne kako bi se Klinika održala i djelovala kao magnet za nove studente. Što se mijenjalo u kliničkom radu tijekom vaše participacije u radu Klinike?

Tijekom moje participacije dogodilo se nekoliko promjena u kliničkom radu. Demokratski ustroj Klinike nalaže da se o svemu otvoreno diskutira i teži prikladnijim rješenjima kako bi studenti mogli što bolje iskoristiti svoje vrijeme u Klinici, a stranke dobile što kvalitetniju pravnu informa-

ciju. U skladu s takvim ustrojem i promišljanjima, u početku je broj kliničara bio gotovo dvostruko veći nego u proteklom semestru. Reduciranje broja studenata uključenih u rad Klinike rezultat je želje za većom kvalitetom rada i motivacijom kolega koja neće proizlaziti iz puke želje za još jednom potvrdom koja će naći svoje mjesto u životopisu.

Nadalje, u samim počecima na pojedinom slučaju radila je čitava grupa od pet do šest studenata što je nerijetko rezultiralo nejednakom raspodjelom energije uložene u izradu opće pravne informacije. Iz tog razloga, dogovoren je da će za jedan slučaj biti zadužen jedan ili dva studenta, ovisno o težini i opsežnosti pitanja koja su im postavljena. Novitet koji je uveden je i uloga studenta mentora. Naime, umjesto da jedna osoba koordinira svima grupama, iskustvo je pokazalo da bi bilo svršishodno studenima, koji su se iskazali svojim sposobnostima i radom u Klinici, dodijeliti grupe o čijem funkciji

oniranju će oni brinuti i za čiji će rad odgovarati. Time je utemeljena nova instanca nadzora rada studenata, a samim time i povećanje efikasnosti rada i kvalitete općih pravnih informacija, što je jako važno. U Kliniku ljudi pristupaju upravo zato što znaju da će u razumnom roku dobiti informaciju u koju se mogu pouzdati i to je jako važno za kontinuitet u radu jer ako u Kliniku svaki dan ne dolaze stranke tada Klinika nije Klinika. Nadalje, forma je prilikom primanja novih članova u Kliniku varirala, ali najčešće se radilo o jednostavnom obrascu u kojem se traži da kandidati napišu popratno motivacijsko pismo nakon čega, eventualno slijedi motivacijski razgovor. Pokušaj uvođenja malo težih „prijemnih“ u vidu praktičnih pitanja s kojima se susrećemo u kliničkom radu nije se pokazao dobro, jer je rezultirao znatno manjim brojem prijavljenih studenata. Sve u svemu, to je sve jedan vrlo zabavan i živopisan proces koji traži kontinuirano promišljanje, rad i nadogradnje.

Želimo vam da nakon stjecanja diplome brzo nađete posao te da ostanete vezani uz našu Kliniku. Imate li neku poruku za nove i buduće kliničare?

Zahvaljujem se na lijepim željama, a budućim kliničarima poručio bih da sudjelovanje u kliničkom radu može značajno poboljšati njihovo iskustvo studiranja. Radi se o tome da se ne može simulirati odnos sa stvarnim strankama, njihovim pravnim problemima i te drugim stvarima koje iz takvog okruženja mogu proizaći. Stoga ulaganje vremena u klinički rad je ulaganje u razvoj vlastitih vještina, izgradnju samopouzdanja i novih poznanstava. Zaključujem da bi svaki student, koji aktivno razmišlja o svojoj budućnosti i želi na vrijeme utjecati na nju, trebao iskoristiti priliku i uključiti se u rad Klinike, jer teško će pronaći bolje i poticajnije okruženje za kontakt s praksom te posredno i teorijskom u punom smislu riječi.

KLINIČKE AKTIVNOSTI

O konferencijskim i drugim kliničkim aktivnostima

piše Tanja Danek

Posjet Hrvatskoj odvjetničkoj komori

Posjet područnom zboru Hrvatske odvjetničke komore u Osijeku

12. prosinca 2018. smo s kolegama iz Freiburga (Refugee Law Clinic Freiburg) bili u posjetu područnom zboru Hrvatske odvjetničke komore u Osijeku gdje su nas srdačno ugostili predstavnici naših osječkih odvjetnika. U prostoru Zbora naš njemački kolega Adrian Koch održao je vrlo zanimljivu prezentaciju o digitalizaciji i oglašavanju odvjetničkih usluga u Njemačkoj, dok je Dubravko Marjanović, odvjetnik i bivši predsjednik lokalne podružnice ceha ukratko upoznao kolege iz Njemačke s hrvatskim sustavom pružanja, oglašavanja i naplate odvjetničkih usluga.

Nakon posjeta HOK-u, naše kolegice i kolege iz Njemačke su na Pravnom fakultetu u Osijeku održali workshop na temu migrantske krize. Bilo je vrlo zanimljivo iz prve ruke čuti kako se Njemačka nosi s ovim problemom s obzirom na to da se naši klinički prijatelji bave isključivo pružanjem besplatne pravne pomoći migrantima.

Posjet Pravnom fakultetu u Pečuhu

Naši kliničari su se 13. prosinca 2018. zajedno s kolegama iz Freiburga uputili u posjet Pravnom fakultetu u Pečuhu. Do Pečuha smo stigli novom, a zapravo starom željezničkom linijom Osijek-Pečuh (riječ je o liniji koja je bila ukinuta pa je sada opet vraćena u funkciju). Na Pravnom fakultetu u Pečuhu dočekao nas je profesor Tibor Füzy, ujedno i voditelj CAMPUS LEGAL AID CLINIC koja je specifična po tome što se bavi slučajevima s međunarodnim elementom. Dekan fakulteta Fábián Adrián nas je srdačno pozdravio i proveo po zgradi fakulteta. Sve tri klinike su predstavile svoj rad nakon čega smo razgovarali o mogućnostima uspostave zajedničke suradnje u budućnosti. Bilo je osobito zanimljivo na Pravnom fakultetu u Pečuhu imati priliku vidjeti repliku srednjevjekovne pravne učionice. U Europi postoje svega dvije takve učionice, jedna u Pečuhu i jedna u Bolzoni.

Deni, Tanja, Arijana i Monika ispred zgrade Inter University Centra u Dubrovniku

Kratki izvještaj o sudjelovanju na konferenciji u Dubrovniku

Public and Private Justice: Dispute Resolution in Modern Societies

14th PPJ COURSE AND CONFERENCE

27-31 svibanj, 2019.

Studenti mentori Arijana Raspudić, Tanja Danek, Monika Knežić i Deni Šnajder su 31. svibnja 2019. godine na četrnaestoj međunarodnoj konferenciji pod nazivom Public and Private Justice: Dispute Resolution in Modern Societies, konferenciji koja se dugi niz godina tradicionalno održava u Dubrovniku, u sklopu dana koji je posvećen pružanju besplatne pravne pomoći i pravnim klinikama predstavili rad naše Pravne klinike OSIJEK PRO BONO. Osim našeg izaslanstva, na konferenciji su sudjelovali još i predstavnici pravnih klinika iz Zagreba, Splita, Norveške, Njemačke i Engleske.

Freiburg i Osijek u posjetu Pečuhu

Mentori su održali kvalitetnu prezentaciju o radu Klinike, postignućima i budućim ciljevima te zaredili pohvale sa svih strana. Profesori iz Engleske su se najviše zainteresirali za našu organizaciju rada koju smo ostvarili po uzoru na američke pravne klinike te za naš tekući projekt „Informatizacija sustava primarne pravne pomoći i osiguranje dostupnosti cjelovitih pravnih informacija“. Mentorji su također dobili velike pohvale za prezentacijske vještine i prikazano znanje engleskog jezika.

Također, tijekom poslijepodneva, a u sklopu istog kliničkog dana održana je simulacija natjecanja BROWN MOSTEN INTERNATIONAL CLIENT

Simulacija Brown Mosten Client Consultation Competition

Naši kliničari prezentiraju dosadašnje uspjehe

CONSULTATION COMPETITION: WHERE CLINICAL EXPERIENCE MATTERS. Radi se o međunarodnom natjecanju studenata prava gdje studenti na licu mjesta sa strankom obavljaju razgovor i pružaju potrebne pravne informacije, na način istovjetan pružanju pravne pomoći u odvjetničkom uredu. Simulacija natjecanja je bila iznenađenje te se studenti nisu za nju prethodno pripremali, no naši mentorji Tanja i Deni su tijekom razgovora sa strankom pokazali izuzetne komunikacijske vještine, sposobnost prikupljanja

potrebnih informacija i pružanja instantnih, ali cjelovitih odgovora te u konačnici sklonost timskom radu. Oboje su dobili velike pohvale svih nazočnih profesora.

U konačnici želimo reći kako smo izuzetno zadovoljni sudjelovanjem naše Klinike na ovoj konferenciji, stečena su nova poznanstva, naučili smo puno novih stvari koje možemo prenijeti u sustav našeg rada te se iskreno veselimo budućim konfencijskim aktivnostima i susretima.

Arijana Raspudić, kliničarka mentorica izvještava o svom putovanju u New York i posjetu pravnim klinikama na četiri najprestižnija pravna fakulteta na Manhattanu

sve što sam obećala (posjetiti svaki fakultet ponosob te se raspitati i prikupiti podatke o njihovim kliničkim programima). Problem je bio i to što sam prvih par dana imala slab pristup internetu pa mi je snalaženje po gradu bilo pomalo otežano, a vrijeme je curilo. Iz te perspektive prikupljanje bilo kakvih, a ne detaljnih informacija o čak 82 klinička programa koja postoje na njihova četiri najprestižnija fakulteta (NYU, Columbia, Fordham, Cardozo) postao je moj cilj.

Prvi Pravni fakultet kojeg sam posjetila bio je na Sveučilištu Fordham čiji je kampus smješten u neposrednoj blizini Central Parka i prestižnog fakulteta Juilliard. Google maps uputio me na stražnju stranu fakulteta te mi je trebalo neko vrijeme da pronađem ulaz s obzirom na to da sam morala okružiti cijeli blok. Na samom ulazu u Fordham Law School smještena je velika recepcija na kojoj sam se predstavila te rekla s kakvom sam misijom došla u grad. Gospodin zaposlen na recepciji ponudio mi je da za sat vremena organizira vođenu turu po fakultetu no kako sam bila ograničena s vremenom morala sam se zahvaliti i pronaći drugi izvor informacija. Inače, moram reći kako Amerikanci slove kao ljubazan narod te sam se u to tijekom posjeta New Yorku stvarno mogla uvjeriti - svaka osoba kojoj sam postavila pitanje spremno je odgovarala te me uputila u sve što me je zanimalo i doista ugodna iskustva imala sam svugdje pa tako i prilikom posjeta drugim fakultetima. Kroz razgovor sa studentima, ali i zaposlenicima fakulteta saznala sam da je njihov klinički program sastavljen od 18 pravnih klinik. Posebno zanimljiva je njihova suradnja sa studentima u Africi gdje kroz zajednički rad pokušavaju dati svoj doprinos smanjenju siromaštva na afričkom kontinentu.

Idući na popisu bio je Pravni fakultet na Sveučilištu Columbia. Sveučilište Columbia pripada Ivy lige sveučilištima te među njima slovi kao rasno, a

etnički i socio-ekonomski najraznovrsnije sveučilište jer prema dostupnim podacima više od 50% studenata prima neki oblik finansijske pomoći za studiranje. Naglasak pravnih klinik na Sveučilištu Columbia je na ljudskim pravima, migracijskom pravu te pomoći zajednici, a sam Fakultet ukupno broji devet pravnih klinik. Jedna od kliničarki na Columbiji istaknula je kako je fakultet ponosan na njihov rad jer njihovi studenti predstavljaju fakultet u pozitivnom svjetlu te osim što daju svoj doprinos zajednici u kojoj žive osvješćuju mlade

New York here I come.....

Kada sam putovala u New York razmišljala sam što sve želim vidjeti osim tipičnih znamenitosti koje svaki turist mora posjetiti. Prvotna ideja bila je da unatoč prethodno organiziranom razgledavanju pokušam obići što više mjesta i doživjeti grad na način na koji ga doživljavaju njegovi stanovnici. Kroz razgovor s kolegama iz Klinike i s našim profesorom došla sam na ideju da posjetim četiri poznata pravna fakulteta čije je sjedište na Manhattanu, centralnom i jednom od pet najvažnijih četvrti New Yorka. Zadatak je bio istražiti imaju li ti fakulteti pravne klinike te posvećuju li dovoljno pažnje kliničkom pravnom obrazovanju.

Iako potpuno svjesna da dolazim u jedan od najvećih gradova svijeta (barem kada je u pitanju broj stanovnika u metro zoni New Yorka), New York je doista premašio sva moja očekivanja! New York je metropola i bez obzira što mi je zadatak bio provjeriti stanje kliničkog pravnog obrazovanja samo na Manhattanu problem je u tome što su njihovi kampusi i fakulteti koji su na njima smješteni mali gradovi te sam se u prvi mah uplašila da moj zadatak nije toliko jednostavan te da neću stići učiniti

ljude na probleme s kojima se suočavaju pojedinci u njihovoј okolini.

Kada se moј turistički obilazak Manhattana prese лио se na jug tj. donji dio poluotoka, na red su došli Sveučilište New York poznatiye pod skraćenicom NYU te Pravni fakultet Cardozo koji su jedan od drugog udaljeni svega par minuta.

Ono što me posebno dojmilo je činjenica da NYU u svom kliničkom programu nudi čak 44 različita klinička smjera te su njihovi studenti isticali kako im je učlanjenje i rad u pravnim klinikama jedno od najboljih iskustava ne samo njihovog studiranja prava nego i života. Nije rijetko da grana prava za koju se opredijele tijekom kliničkog obrazovanja postane grana prava kojom se bave kao zanimanjem nakon što završe pravni fakultet (moramo znati da pravo u Americi obilježava visoki stupanj specijalizacije u odabranom pravnom području). Koliko je njihov angažman ozbiljan i podržan od strane matične institucije i sveučilišta svjedoči podatak da među 44 klinička smjera postoji i pravna klinika pod nazivom Diplomatska klinika UN-a u kojoj studenti kliničari rade na stalnim misijama pri UN-u u kojima djeluju kao pravni savjetnici

malih otočnih država te im pomažu u njihovim diplomatskim poslovima.

Zadnji na listi pravnih fakulteta za posjetiti bio je Pravni fakultet Cardozo koji sebe predstavlja kao lidera u kliničkim inovacijama, a studenti svoj primat u pravne klinike doživljavaju kao transformacijsko iskustvo. Jedna od 11 pravnih klinika bavi se pravima azilanata. Njihovi kliničari proveli su dane na granici s Meksikom gdje su svjedočili patnjama i problemima ljudi koji se tamo nalaze te su pronazili načine da im pruže pravnu pomoć. Zanimljiva je i činjenica da na Cardozu postoji i Klinika nezavisnog filma kao i Tech Start Up klinika.

Kako se bližio zadnji dan mog putovanja razmišljala sam o sličnostima i razlikama između naše Klinike i njihovih klinika. Na prvi pogled najveća razlika je u brojkama te u činjenici da njihove klinike zapošljavaju profesore čiji rad je posvećen isključivo kliničkim grupama, projektima i njihovim strankama. S druge strane teško je reći u kojoj su mjeri drugačiji načini rada, postoji li razlika glede stručnosti i općenito kvalitete programa, obrazovanja i iskustva koje se stječe sa sudjelovanjem u klinici s obzirom da bi za takvu ocjenu trebalo pro-

vesti barem jedan semestar u radu neke od klinika pri američkim pravnim školama. No ovde treba napomenuti kako je i naša Klinika utemeljena po uzoru na sustav američkih klinika (prisjetimo se kako je naša Klinika pokrenuta kada nam je projektna donacija bila odobrena od strane Amerikanaca – Big thanks goes to American government!) no za razliku od njih mi svoje zadatke odradujemo u znatno skromnijim uvjetima te raspolažemo samo sa sredstvima koje sami priskrbimo prijavom projekata te kroz donacije. Naravno, tamo klinike također sudjeluju u projektima, no iza njih стоји njihov fakultet koji zna da bez pravih klinika kvalitetno pravno obrazovanje nije moguće. Također, čini mi se da svi pa tako i mi u Republici Hrvatskoj i oni u New Yorku ističemo jedne te iste benefite koje nam donosi sudjelovanje u radu Klinike, a to su rad sa stvarnim ljudima i na stvarnim pravnim problemima što nam, pak, donosi iskustvo i vještine i razinu znanja koje nam podučavanje samo teoretskog znanja nikada ne bi moglo omogućiti. Također zajednički cilj koji nas veže je i svijest da svatko od nas može postati mali kotačić u promjeni društva na bolje ako se stvarno posvetimo našem kliničkom radu i pravnom obrazovanju.

INTERVJU

Razgovor s našim bivšim studentom Mladenom Čarom o iskustvu Erasmusa u Austriji. Razgovor je vodila predsjednica Vijeća studentskih mentorova Ana-Marija Bajan.

Mladene, molimo Vas da nam se ukratko predstavite i kažete što Vas je potaklo da se odlučite prijaviti na Erasmus?

Opću gimnaziju sam završio u Novoj Gradiški. Potom sam upisao Pravni Fakultet u Osijeku gdje sam diplomirao 2017. godine. Na petoj godini studija odlučio sam se za odlazak na Erasmus u Austriji, preciznije Graz. Više me je faktora potaknulo na Erasmus. Najvažniji je taj da sam imao viška vremena na petoj godini studija. Cijeli ljetni semestar

sastoji se samo od diplomskog rada i prakse koja se može obaviti i ranije kroz kliniku. Drugi faktor je želja za učenjem njemačkog jezika zato što upravo njemački jezik uvelike poboljšava prilike za zapošljavanje u Hrvatskoj. Osim toga, tu je naravno i želja da se isprobira nešto novo i upozna način života izvan Hrvatske.

Koja je procedura za prijavu na Erasmus i koliko dugo se čeka od same prijave pa do odlaska u željenu zemlju? Da li se kod prijave za Erasmus gleda prosjek ocjena, motivacijsko pismo ili nešto treće?

Procedura je duga i Erasmus treba planirati dosta prije samog odlaska. Ukoliko netko želi ići na Erasmus u ljetnom semestru, onda je prvi korak prijava na natječaj koji objavljuje Sveučilište u mjesecu rujnu. Dakle, prijavu je potrebno ostvariti šest mjeseci prije samog odlaska na željeno inozemno sveučilište.

Kod odabira kandidata koji će proći natječaj buduju se ocjene na fakultetu (dvadeset bodova), ocjene stranog jezika na fakultetu (petnaest bodova) i mo-

tivacijsko pismo (pet bodova). Međutim, kod nas se iznimno malo ljudi prijavi za Erasmus pa je tako na prošlom natječaju prošla i osoba koja je imala šesnaest od četrdeset bodova. Usporedbe radi, Sveučilište u Zagrebu zahtijeva minimalni opći prosjek ocjena od 3.5.

Nakon uspješnog prolaska natječaja na Sveučilištu, krajem listopada, inozemno Sveučilište pošalje e-mail radi registracije. Taj postupak se sastoji od popunjavanja online obrasca na engleskom ili njemačkom te prikupljanja potvrda sa studomata. Jedan obrazac mora potpisati i Erasmus koordinator u Osijeku. Na kraju se sve skenira i šalje na inozemno sveučilište. Potom, ukoliko je dokumentacija potpuna, inozemno sveučilište šalje poštom prihvatno pismo.

Iako, moram reći kako se procedura razlikuje ovisno o tome gdje se ide. Ovo što sam rekao vrijedi za Karl-Franzens-Universität Graz. Najbolje je ako poznate nekoga tko je bio na sveučilištu gdje Vi želite ići, pa ga možete pitati za savjet. No ako i ne znate nikoga, koordinatorica Martina Šuto sa Sveučilišta je uvijek na raspolaganju i rado će pomoći.

Također se možete obratiti i docentu Muhviću koji je Erasmus Koordinator za naš fakultet.

Postoji li mogućnost da studenti koje se odluče za Erasmus dobiju određene stipendije ili neki drugi oblik novčane pomoći ili su prepusteni sami sebi što se tiče financijskog dijela?

Za Erasmus postoji stipendija čiji iznos ovisi o životnim troškovima države u koju se ide. Ja sam za Austriju dobio stipendiju u iznosu od šest stotina i pedeset € mjesечно, odnosno preko tri tisuće € za pet mjeseci. Od toga se 80% iznosa dobije prije početka mobilnosti, a ostatak nakon povratka u Hrvatsku. Taj iznos je dovoljan za pokriće osnovnih troškova smještaja i hrane. Ukoliko se ide u državu gdje je trošak smještaja jeftiniji, tada ostane i više novca za druge potrebe. Znam da je jedan francuski Erasmus student u Osijeku kako dobro živio sa šest stotina € stipendije jer je studentski dom plaćao samo sedamdeset €. Zanimljivo je da se uz Erasmus stipendiju može primati i sveučilišna, državna ili županijska stipendija.

Zašto ste baš odabrali Austriju? Gdje uopće studenti sve mogu otici na Erasmus?

Izabrao sam Austriju prvenstveno zbog blizine i prilike za učenjem njemačkog jezika. Studentima su na raspolaganju sve države članice Evropske Unije te Island, Lihtenštajn, Norveška, Makedonija i Turska. Važno je napomenuti da je moguć odlazak na sveučilište s kojim matični fakultet ima potpisani sporazum. No isto tako je moguć odlazak na sveučilište koje nije povezano ugovorom, ali u tom slučaju nema garancije da će vas inozemno sveučilište prihvati.

Prilikom prijave mogu se odabrati dva inozemna sveučilišta. Zato onaj tko odabire kao prvi izbor sveučilište koje nije povezano ugovorom, može odabratrati kao drugi izbor sveučilište povezano ugovorom. Tako postoji garancija da ćete negdje biti primljeni.

Kako ste pronašli smještaj u Austriji i koliko ste dugo tamo boravili? Postoji li pravilo o vremenskom ograničenju boravka?

Smještaj sam pronašao preko interneta, uz preporuku studentice koja je već bila u Grazu prije mene. Stanovao sam u studentskom domu sa jednim cimerom. Cijena najma je bila 240 € mjesечно, uključujući sve režije. U Austriji su studentski domovi skuplji nego u Hrvatskoj jer su tamo svi domovi privatni. U Grazu je studentima na raspolaganju više od dvadeset studentskih domova.

Vremensko ograničenje boravka u Austriji ne postoji, budući se radi o državi članici Evropske Unije. Studenti u Grazu imaju obvezu da u prva tri dana nakon dolaska prijave boravište kod policije te da se u tri mjeseca nakon dolaska registriraju kod

Savezne države „Steiermark.“ Sve to je jako dobro objašnjeno od strane „Ureda za međunarodnu saradnju Svučilišta u Grazu.“ Studenti nisu prepusteni sami sebi, već dobiju sve relevantne informacije par mjeseci unaprijed na e-mail.

Što se tiče predmeta koje ste polagali u Austriji, jesu li Vam ih priznali na našem fakultetu ili je riječ o predmetima koje mi nemamo? Na koji način ste polagali predmete –seminari, prezentacije, ispiti...?

Položio sam dvadeset ECTS bodova, od čega petnaest ECTS-a u okviru tečaja njemačkog jezika, a pet ECTS-a je otpalo na seminar „Internal market of EU.“ Seminar je bio na engleskom jeziku te se sastojao od dolazaka na predavanja, sudjelovanja u raspravama i pisanju eseja od deset stranica.

Uvjet za polaganje tečaja njemačkog jezika je dolazak na 80% predavanja, pisanje zadaća, usmeno izlaganje uz pomoć power pointa i završni pisani ispit.

Na Pravnom fakultetu u Osijeku ništa mi nije priznato, jer sam već položio prije Erasmusa sve ispite u Osijeku.

Možete li nam ukratko opisati koja je razlika studiranja u Austriji i kod nas u Hrvatskoj?

Što se tiče studija prava razlika je u tome što je u Austriji više naglasak na primjeni znanja, umjesto na „učenju na pamet.“ U Austriji studij prava traje četiri godine te je mnogo više predmeta koji su vezani za praksu, na primjer porezno pravo. Prijave ispita, rezultati ispita i ispis potvrda o položenim ispitima obavlaju se online preko aplikacije „Uni-Graz-online.“ Nema nepotrebogn stajanja u redovima i čekanja na potpis jer papirnati indeks ne postoji.

Dodatna razlika u odnosu na nas je u tome što su studentski domovi i menza privatni, pa time i skuplji nego u Hrvatskoj. Tamo si gotovo svi studenti kuhaju u stanu ili studentskom domu. Mnogi studenti rade, a zarada im je deset do dvanaest eura po satu neto.

Također je razlika što u Graz dolaze studirati ljudi iz cijelog svijeta. Na katu studentskog doma gdje sam bio smješten bilo je samo pet Austrijanaca od petnaest studenata. Cimer mi je bio iz Bosne i Hercegovine.

Što bi još naveli kao razlike kada je u pitanju studiranje u Austriji u odnosu na Osijek? Postoji li možda neka praksa ili slično u Austriji, a da bi bilo korisno istu uvesti ili primijeniti na studiju u Osijeku?

Tijekom boravka u Grazu primijetio sam da njihov studij nije toliko teorijski kao u Osijeku, već ima više prakse. Primjerice, kolega iz studentskog doma je studirao pravo i rekao je da oni iz kaznenog prava na ispitu imaju samo rješavanje konkretnih slučajeva, bez pisanja definicija. Kod njih također ima predmeta kao što su povijest i sociologija, ali je tamo riječ o sporednim predmetima te se uče samo osnove. Kod njih je fokus na predmetima s kojima će se pravnici baviti u praksi. U Grazu se na svakom koraku može pronaći tzv. Steuerberater tj. porezni savjetnik. Zato im je porezno pravo jedan od najvažnijih predmeta.

Ono što u Osijeku definitivno fali je više praktične nastave i predmeta s kojima će se budući pravnici baviti u praksi. Trenutno je većina moga posla u Hrvatskoj ovršno pravo. No, nažalost, tijekom pet godina studiranja nisam apsolutno ništa naučio o ovršnom pravu niti o Ovršnom zakonu. Ovršno pravo je tek predmet na petoj godini onima koji odbiju građansko-pravni modul. Smatram da se studij prava u RH treba prilagoditi potrebama tržišta rada. Cimer iz studentskog doma je studirao kemiju. On je teorijska predavanja profesora imao snimljena u video formatu i gledao ih je sa računala. Na fakultet je išao samo na laboratorijske vježbe.

Nadalje, vrlo korisna stvar koja postoji u knjižnici i na fakultetu u Grazu je velika količina printerja i skejnera koji studentima stoje na raspolaganju. Plaćanje se vrši studentskom karticom koju je, dakako, potrebno napuniti. Cijena kopiranja je jako niska, tek toliko da se pokrije trošak tonera i papira. Navedeno bi trebalo uvesti u Osijeku jer kod nas studenti ovise o privatnim kopiraonama i plaćaju ne baš niske cijene. Naposljetku, mislim da bi se Osijek trebao više otvoriti Europi i svijetu tako da nam što više dolaze predavati inozemni profesori i pravni stručnjaci. Također bi se moglo raditi na reklamiranju Sveučilišta u inozemstvu čime bi se privukao veći broj studenata na razmjenu. Isti bi svoju Erasmus stipendiju potrošili u Osijeku i tako pridonijeli gospodarstvu. Vrlo jednostavna matematika.

Kakav je život za studente u Austriji što se tiče cijena, hrane i noćnog života?

Cijene hrane su gotovo identične kao u Hrvatskoj. Mnogo više je organske hrane i naravno hrane domaćih austrijskih proizvođača. Cijene odjeće i ostalog što se uvozi su također približne kao u Hrvatskoj.

Cijena dobro opremljenog fitness studija je samo dvadeset € mjesечно. Mjesečna karta za bus i tramvaj koštaju kao kod nas.

Budući je rad u Austriji skuplji, onda su i usluge skuplje. Tako primjerice muško šišanje košta dvadeset €, a četiri kilometra vožnje taksijem otprilike dvanaest €.

Restorani i kafići, pa samim time i izlasci su daleko skuplji. „Coca cola“ u kafiću košta oko tri i pol €, a pivo oko četiri €. Zato se studenti češće druže u studentskim domovima ili u stanovima nego što izlaze u klubove.

Najam stanova u Grazu je skup, a režijski troškovi su podjednaki našima. Cijene stanova u Beču i Innsbrucku su još više nego na jugu Austrije.

Mladene, možete li nam za kraj reći zašto bi se naši studenti trebali odvažiti i otici na Erasmus?

Mislim da svatko ima svoje razloge zašto želi ići na Erasmus. Netko se odluči za Španjolsku ili Maltu radi tople klime i lijepih plaža. Netko se odluči otici na Erasmus radi učenja stranog jezika, što je bio moj slučaj. Netko jednostavno želi promijeniti okolinu.

No koji god bio razlog, svakome će koristiti upoznavanje strane kulture i društva.

Također Erasmus je velika prednost prilikom zapošljavanja. Ukoliko ste bili na Erasmusu onda će Vaš poslodavac znati da se ne bojite suočiti sa novim izazovima, pa Vas to može izdvojiti od ostalih kandidata.

Ana-Marija Bajan

Iva Pelicarić

Iva Pobi

Tanja Margarić

TROŠKOVI POSTUPKA OVRHE NA TEMELJU VJERODOSTOJNE ISPRAVE

Piše: Ana-Marija Bajan

Što je ovrha? Ovrha predstavlja postupak prisilnog ostvarivanja tražbina na temelju ovršnih i vjerodostojnih isprava koji provode sudovi i javni bilježnici. Sam postupak ovrhe pokreće ovrhovoditelj tako što podnosi ovršni prijedlog čiji temelj može biti neka ovršna isprava (npr. ovršna sudska odluka-presuda, ovršna sudska nagodba ili neke druga odluka suda ili javnog bilježnika koja je postala ovršna) ili, puno češće, vjerodostojna isprava (npr. račun, mjenica, javna isprava, izvadak iz poslovnih knjiga itd.). Dok se prijedlozi za ovrhu na temelju ovršnih isprava podnose sudu, prijedlozi koji kao podlogu imaju vjerodostojnu ispravu podnose se javnom bilježniku. Bitno je za napomenuti da se pitanjem ovrhe bavi Ovršni zakon (NN 112/12, 25/13, 93/14, 55/16, 73/17) koji je na snazi od 3. kolovoza 2017. godine.

Poseban problem ovršnih postupaka su njihovi troškovi. Naime, svakodnevno svjedočimo pritužbama građana na troškove ovršnog postupka koji nerijetko uvelike premašuju glavnici zbog koje se postupak pokreće. Zakonski gledano, troškove ovršnog postupka čine izdatci stranaka, suda i drugih sudionika u ovršnom postupku koji su učinjeni u ovršnom postupku ili u vezi s njim.

Kada je riječ o prijedlozima za ovrhu na temelju vjerodostojne isprave koji se svakodnevno podnose zbog različitih dugovanja prema pružateljima masovnih usluga, uobičajeno je da takvi pružatelji usluga za poslove ovrhe angažiraju odvjetnike koji danas u svojim prijedlozima troškove ovrhe specificiraju u dvije skupine: skupinu nastalih troškova (oni koji nastaju tijekom izdavanja rješenja o ovrsi i obično uključuju: cijenu sastava ovršnog prijedloga prema odvjetničkom tarifi, javnobilježničku nagradu za donošenje rješenja o ovrsi, u naravi kompjuterski generiranu izreku na poleđini rješenja, trošak dostave rješenja i paušalne troškove odvjetnika) te skupinu takozvanih predvidivih troškova (tu je riječ o onim troškovima koji mogu nastati ukoliko stranka pravovremenim prigovorom ne otkloni nastup pravomoćnosti i ovršnosti). Potonji troškovi se uglavnom sastoje od odvjetničkog pribavljanja klauzule pravomoćnosti (troškovi za pribavljanje potvrde o pravomoćnosti i ovršnosti po odvjetniku, 250 kuna bez PDV-a), troška javnog bilježnika za izdavanje klauzule pravomoćnosti (troškovi izdavanja potvrde o pravomoćnosti i ovršnosti, 30 kuna bez PDV-a), troška odvjetničkog sastava podneska radi dostave pravomoćnog rješenja Financijskoj agenciji, drugih pratećih troškova dostave poput poštarine i slično.

Troškove postupka u vezi s određivanjem i provedbom ovrhe prethodno snosi ovrhovoditelj. Ovrhu

na temelju ovršne isprave provode kako smo već i rekli sudovi, osim u slučaju kada su ispunjeni uvjeti za izravnu naplatu putem FINE. U tom slučaju,javljaju se i troškovi sudske pristojbi, kao i troškovi sastava prijedloga za ovrhu, ako je prijedlog za ovrhu sastavio odvjetnik. Iznos sudske pristojbi ovisi o tome kolika je vrijednost predmeta spora. Npr. za iznos od 0 do 3 tisuće kuna plaća se 100 kuna, za iznos od 3 tisuće do 6 tisuća kuna plaća se 200 kuna itd.

Nagrada odvjetniku za sastavljanje prijedloga se određuje prema Tarifi o nagradama i naknadi troškova za rad odvjetnika. Odvjetniku pripada pravo na nagradu za sastavljanje prijedloga ako je vrijednost predmeta spora:

OD KUNA	DO KUNA	BODOVA (jedan bod iznosi 10 kuna)
0	2.500,00	25
2.500,01	5.000,00	50
5.000,01	10.000,00	75
10.000,01	100.000,00	100
100.000,01	250.000,00	250
250.000,01	500.000,00	500

Kada je riječ o javnim bilježnicima, oni određuju ovrhu na temelju vjerodostojnih isprava te za radnje javnog bilježnika u vezi sa zaprimanjem prijedloga za ovrhu i izdavanja rješenja o ovrsi na temelju vjerodostojne isprave pripada javnobilježnička nagrada u jedinstvenom iznosu kako slijedi iz priložene tablice.

IZNAD	DO KUNA	VISINA NAGRADE JAVNOG BILJEŽNIKA
0,00	3.000,00	80,00 kuna
3.000,00	6.000,00	160,00 kuna
6.000,00	9.000,00	250,00 kuna
9.000,00	12.000,00	330,00 kuna
12.000,00	15.000,00	400,00 kuna

Preko 15.000,00 kuna plaća se javnobilježnička nagrada u iznosu od 500,00 kuna i još 1 % na razliku iznad 15.000,00 kuna, ali ne više od 5.000,00 kuna.

Važno je za zapamtiti da ukoliko ovršenik postupi po rješenju o ovrsi tada se plaćaju glavnica s kamata te rješenjem određeni NASTALI TROŠKOVI. Ukoliko ovršenik ne postupi po rješenju i ne podnese prigovor, plaća NASTALE i PREDVILIVE TROŠKOVE. Također, bitno je napomenuti da svaki dan teku zatezne kamate i u slučaju nepravovremenog plaćanja iznos koji se na kraju plaća postaje veći.

Ministarstvo pravosuđa je ranije ove godine objavilo i predstavilo temeljni koncept novog ovršnog propisa koji predviđa određene promjene u troš-

kovnom dijelu provođenja ovrhe na temelju vjerodostojne isprave. Tako se predviđa novi sustav određivanja i provedbe ovrhe na sljedeći način: ovrhovoditelj će ispuniti obrazac te se isti dostavlja sudu (odnosno javnom bilježniku –budući da se javni bilježnici i dalje zadržavaju u sustavu provedbe ovrhe), zatim javni bilježnik zaključkom poziva ovršenika da u roku 15 dana ispluni svoju obvezu ili ospori tražbinu. Moguća su tri rješenja, ovisno o tome što nakon poziva javnog bilježnika učini ovršenik. Ukoliko ovršenik podmiri dug, dolazi do OBUSTAVE OVRHE, ako se ovršenik ne očituje, SUD DONOSI RJEŠENJE O OVRSI na temelju nacrta rješenja koje će javni bilježnici elektroničkim putem dostavljati sudu. U konačnici, u slučaju da rješenje postane pravomoćno tada će sud potvrditi pravomoćnost i ovršnost te takvo rješenje dostaviti FINI na provedbu. Posljednja varijanta je ta da ovršenik osporava tražbinu te slučaju da prigovor bude pravovremen i osnovan predmet će biti preusmjeren u PARNICU.

Također se predviđa i smanjenje troškova, što bi posebno trebalo doći do izražaja u situaciji kada je visina dugovanog iznosa visoka, iako valja napomenuti i to da preliminarni izračuni pokazuju da se cijene malih ovrha neće znatno smanjiti s obzirom na činjenicu da ćemo i dalje imati odvjetničku nagradu po tarifi, javnobilježničku nagradu te sudske pristojbu budući da se posao donošenja rješenja o ovrsi namjerava prebaciti iz ruku bilježnika u okrilje suda. Ostaje nam za vidjeti na koji će zapravo način najavljuvani propis donijeti promjene i koliko će one utjecati na građane Republike Hrvatske suočene s naplatom malih dugovanja. Možemo se samo nadati da će doći do promjena s obzirom da doista nema smisla da građani zbog malih dugovanih iznosa plaćaju mnogostruko više troškove ovršnog postupka.

OVRHA ZBOG NEPLAĆANJA KOMUNALNE NAKNADE

Piše: Iva Pelicarić

Zakonom o komunalnom gospodarstvu (NN 68/18, 110/18) koji je na snazi od 04. kolovoza 2018. uređuje se, među ostalim, i pitanje plaćanje komunalnog doprinosa i komunalne naknade.

Prema navedenom Zakonu, komunalna naknada je javno novčano davanje koje se plaća za održavanje komunalne infrastrukture te je prihod proračuna jedinice lokalne samouprave. Odluku o komunalnoj naknadi donosi predstavničko tijelo jedinice lokalne samouprave dok rješenje o komunalnoj naknadi donosi upravno tijelo u skladu s odlukom o komunalnoj naknadi i odlukom o vrijednosti boda komunalne naknade.

Marija Mirić

Stjepan Semialjac

Iva Ižaković

Antonia Stručić

Matea Fegeš

Protiv samog rješenja o komunalnoj naknadi i rješenja o njegovoj ovrsi te rješenja o obustavi postupka može se izjaviti žalba o kojoj odlučuje upravno tijelo županije nadležno za poslove komunalnog gospodarstva. Zakon o komunalnom gospodarstvu propisuje da se to rješenje donosi i izvršava u postupku i na način propisan zakonom kojim se uređuje opći odnos između poreznih obveznika i poreznih tijela koja primjenjuju propise o porezima i drugim javnim davanjima, čime se zapravo upućuje na primjenu Općeg poreznog zakona.

Opći porezni zakon (NN 115/16, 106/18) koji je na snazi od 01. siječnja 2019. pod terminom poreza uključuje i druga javna davanja iz čega proizlazi da se termin odnosi i na komunalnu naknadu. Isti zakon propisuje da poslove u vezi s utvrđivanjem i naplatom poreza koji su propisani odlukama predstavničkih tijela jedinica područne regionalne samouprave i tijela jedinica lokalne samouprave obavljaju njihova porezna tijela. Nadalje, predviđena je mogućnost neposrednog rješavanja predmeta, odnosno rješavanje predmeta bez provedbe ispitnog postupka.

Rješenje o ovrsi donosi porezno tijelo jedinice lokalne samouprave (ovrhovoditelj) koje je mjesno nadležno za provođenje i naplatu poreza. Rješenje o ovrsi mora sadržavati pored obveznih sastojaka svakog poreznog akta i dodatne sastojke propisane Općim poreznim zakonom, uključujući i uputu o pravnom lijeku te se dostavlja sudionicima poreznog postupka.

Protiv rješenja o ovrsi na temelju ovršne isprave moguće je podnijeti žalbu u roku od osam dana od dana dostave rješenja. O žalbi protiv poreznog akta kojeg je donijelo prvostupansko porezno tijelo odlučuje nadležno drugostupansko porezno tijelo određeno zakonom. Žalba se podnosi nadležnom drugostupanskom poreznom tijelu, a prenaja neposredno ili poštom preporučeno, odnosno izjavljuje na zapisnik prvostupanskom poreznom tijelu. Dovoljno je da je iz žalbe razvidno tko je žalitelj i koji se porezni akt pobija. Protiv rješenja kojim je odlučeno o žalbi može se podnijeti tužba nadležnom sudu. Podnesena tužba ne odgađa izvršenje poreznog akta.

U žalbi treba navesti porezni akt protiv kojega se podnosi žalba i žalbene razloge zbog kojih se zahtijeva poništenje, izmjena ili ukidanje toga poreznog akta, te dokaze koji služe kao podloga žalbi. Žalitelj mora žalbu potpisati.

Sama provedba ovrhe na novčanim sredstvima ovršenika obavlja se dostavom osnove za plaćanje Financijskoj agenciji sukladno odredbama Zakona o provedbi ovrhe na novčanim sredstvima. Financijska agencija po primitku rješenja o ovrsi ili nalogu za provedbu ovrhe odmah izdaje nalog za prijenos novčanih sredstava na račun ovrhovoditelja naznačen u osnovi za plaćanje.

Uz navedeno, valja spomenuti i Zakon o finansiranju vodnog gospodarstva (NN 153/09, 90/11, 56/13, 154/14, 119/15, 120/16, 127/17, 66/2019), a propisuje da vodne doprinose obračunavaju i naplaćuju Hrvatske vode, dok su uredbama Vlade RH i pravilnicima nadležnog ministra pobliže uredeni načini obračuna i naplate pojedinih vodnih naknada. Zakon vodne naknade smatra javnim davanjima te u njih ubraja: vodni doprinos, naknadu za uređenje voda, naknadu za korištenje voda, naknadu za zaštitu voda, naknadu za melioracijsku odvodnju, naknadu za navodnjavanje i naknadu za razvoj.

Nadalje, za nekretnine na koje se obračunava i naplaćuje komunalna naknada prema propisima o komunalnom gospodarstvu, jedinice lokalne samouprave, uz tu naknadu, naplaćuju i naknadu za uređenje voda. Naknada se obračunava prema podacima iz očeviđnika za obračun komunalne naknade, a u tom slučaju jedinica lokalne samouprave dostavlja obveznicima i rješenje o obračunu naknade. Jedinica lokalne samouprave naplaćuje naknadu za uređenje voda putem uplatnica za komunalnu naknadu, uz koje zasebno iskazuje iznos, obračunske elemente i način obračuna naknade za uređenje voda.

Jedinica lokalne samouprave doznačuje naplaćene iznose naknade za uređenje voda jednom tjedno na uplatne račune Hrvatskih voda na način i u rokovima utvrđenim Pravilnikom o obračunu i naplati naknade za uređenje voda kojeg donosi nadležni ministar. Protiv jedinice lokalne samouprave koja ne postupa na navedeni način, Hrvatske vode su ovlaštene, sukladno zakonu kojim se uređuje upravni postupak i ovršni postupak u poreznim stvarima, donijeti rješenje o ovrsi neplaćenih iznosa vodnih naknada na temelju vjerodostojne isprave.

O PROBLEMU NAPUŠTENIH KUĆNIH LJUBIMACA U REPUBLICI HRVATSKOJ

Piše: Iva Pobi

Svake godine tijekom ljeta ljudi idu na more i tada redovito nastaje problem čuvanja, smještaja i skrbi nad vlastitim životinjama. Problem nastaje ukoliko ih ljudi ne mogu ostaviti kod obitelji, rodbine ili prijatelja pa neodgovorni pojedinci svoje „ljubimce“ tada napuštaju i ostavljaju po cestama, šumama i sličnim mjestima. Broj napuštenih životinja je svake godine u porastu iako je 26. listopada 2017. godine na snagu stupio Zakon o zaštiti životinja kojim se strogo reguliraju prava i obveze vlasnika životinja.

Zakon o zaštiti životinja definira napuštene životinje kao životinje koju je vlasnik svjesno napustio,

kao i životinje koje je napustio zbog više sile kao što su bolest, smrt ili gubitak slobode te životinje koje se vlasnik svjesno odrekao. Nalaznik napuštene životinje mora u roku od 3 dana od dana nalaska životinje obavijestiti nadležno sklonište, osim u slučaju vraćanja životinje vlasniku. Životinja se neće smjestiti u sklonište ako se može utvrditi identitet njezinog vlasnika te ako vlasnik nije prijavio odricanje od životinje ili se može jasno utvrditi njegovo napuštanje životinje. Poslove sakupljanja napuštenih ili izgubljenih životinja organiziraju jedinice lokalne i područne samouprave te u svakoj lokalnoj i područnoj samoupravi mora djelovati barem jedno sklonište. U svakom skloništu mora biti osigurano minimalno 50 smještajnih mjesta za životinje, a troškove skrbi, sterilizacije i veterinarske zaštite financiraju jedinice lokalne i područne samouprave odnosno, ako je vlasnik životinje poznat, tada je on dužan podmiriti navedene troškove. Republika Hrvatska je samim donošenjem Zakona o zaštiti životinja postala jedna od malobrojnih država u kojima su sva skloništa za napuštene životinje postala *no kill* skloništa. Upravni nadzor nad provedbom Zakona vrši Ministarstvo poljoprivrede, a inspekcijski nadzor vrše komunalni redari i poljoprivredni inspektorji Državnog inspektorata. Ukoliko utvrde zanemarivanje životinje ili njezino napuštanje, vlasniku se životinja može oduzeti i/ili utvrditi i odrezati novčana kazna.

Azil u Osijeku jedno je od skloništa u Hrvatskoj osnovanih kako bi se promicala zaštita svih prava životinja. U 2018. godini u azilu je volontiralo 60-ak volontera koji su odradili 8958 volonterskih sati. Udruga pobjede koja je 2010. godine preuzeila azil promiće udomljavanje, nenapuštanje i kastraciju te njeni članovi smatraju da svaki pas mora imati pravo na 30 minuta šetnje dnevno ili dnevno istraživanje. Azil ima kapacitet od 180 smještajnih mjesta te se u azil ne mogu primiti novi psi sve dok se jedan od pasa ne udomi kako ne bi došlo do prenapučenosti azila. Uz smještajne kapacitete azila, još 50-ak pasa je u privremenim smještajima volontera koji brinu o psima u vlastitim domovima. 2018. godine udomljeno je 355 pasa, a 2017. godine 335. U intervjuu za RTL.hr čelnici Udruge izjavili su da je najveći problem ekomska migracija stanovništva koja za sobom ostavlja nevine

žrtve na cestama. Također, smatraju da jedinice lokalne i područne samouprave nedovoljno surađuju s azilima te ne ispunjavaju svoje zakonske obveze.

Odgovor na probleme s kojima se suočavamo u Hrvatskoj možemo potražiti u Nizozemskoj. Nizozemska se danas naziva prvom zemljom na svijetu u kojoj više nema napuštenih životinja. Kako su to postigli? Vlada Nizozemske uvela je u svoj rad PSVIR metodu (*pick, sterilize, vaccinate, identify and return*) odnosno odabrat, sterilizirati, cijepiti, identificirati i vratiti. Na temelju navedene metode donesena su 2 zakona kojima se stavlja dodatan porez na kupnju pasa u trgovinama, sterilizacija i kastracija su postali besplatni te je uveden posebni odred policije samo za brigu o zaštiti životinja. Ako vlasnici odbijaju slijediti zakone, mogli bi biti kažnjeni s tri godine zatvora i novčanom kaznom višom od 16.000 dolara. Hrvatski se zakon smatra relativno dobrom za zaštitu prava životinja no očito je problem njegova primjena. Treba vršiti edukacije o pravima životinja, uvesti besplatne sterilizacije svake godine ili svakih par mjeseci te kao i u Nizozemskoj, uvesti dodatan porez na kupnju pasa. Vrijeme će pokazati hoće li biti potrebno uvesti i posebni policijski odred.

JE LI PAS DIO OBITELJI? UPOZNAJMO HRVATSKE PROPISE U VEZI DRŽANJA PASA...

Piše: Tanja Margarić

Danas skoro svako kućanstvo ima kućnog ljubimca. Djeci su izvor veselja i pravi test odgovornosti, za odrasle zabava i briga, a za mlade bračne parove prethodnik djeteta. Posebice su popularni psi kao društvo ljudima, no znamo li koje su obveza vlasnika pasa? Odgovore na neka pitanja možemo pronaći u Zakonu o zaštiti životinja (NN 102/17, 32/19) koji regulira kakav bi trebao biti odnos vlasnika prema kućnim ljubimcima. Tako je propisano da se kućnim ljubimcima moraju osigurati uvjeti držanja u skladu s njihovim potrebama. Zabranjeno je kretanje kućnih ljubimaca na način koji ugrožava zdravlje i sigurnost ljudi i životinja. Zabranjeno je držati pse stalno vezane ili ih držati u prostorima za odvojeno držanje pasa bez omogućavanja slobodnog kretanja izvan tog prostora. Ovo je vrlo logična zakonska odredba, jer kao što je čovjeku teško biti dugo vremena zatvoren u sobi ili biti u malom prostoru bez čestog odlaska u prirodu ili u grad, jednako je tako, ako ne i teže, životinjama podnijeti lanac i mali prostor. Posebice je psima potrebno da se istreće i dobiju svoju dozu gibanja, jer u suprotnom postaju nervozni i samim time opasni za okolinu, baš kao i čovjek koji se na kraju dana ne opusti. Pitanje je, jesu li psi u odgovornostima i pažnji koju zahtjeva njihovo držanje, slični ili jednaki odgoju i čuvanju djeteta? Zakon nam daje dio odgovora kada upozorava da vlasnik kućnog ljubimca mora odgovarajućim odgojem i/ili školovanjem ili drugim mjerama u odnosu na držanje i kretanje kućnog ljubimca osigurati da životinja nije opasna za okolinu. Uvjete i način držanja opasnih pasa posebnim pravilnikom propisuje nadležni ministar. Ovo je jedna od najvažnijih zadaća vlasnika pasa, jer je nedresirani pas najopasniji pas. Većina pasa voli naredbe i pravila jer im ona daju stabilnost i rutinu koja će ih posljedično učiniti sigurnima za okolinu. Mnogi vlasnici to propuštaju vodeći se mišlu da su to samo životinje, da je normalno da se ponašaju kako one to žele, ali upravo u tome leži opasnost, ne samo za okolinu već i za samog vlasnika. Napad psa na vla-

snika je moguć i to se nerijetko događa i to ne zato što je psu to tako došlo iznenada, već zato što vlasnik nije naučio psa kako da izrazi svoje potrebe i svoje nezadovoljstvo na pravilan način. Kao što djeca postanu neodgojena i nasilna zbog izostanka discipline, jednako tako reagiraju i psi bez nedostaka pažnje, jer je ipak razumijevanje jednog psa na razini trogodišnjaka. Potrebno je puno puta ponavljati, i imati ispravnu dresuru, ovisno o kojoj se vrsti psa radi. Naravno da vlasnik tu nije sam, danas postoje (baš kao za djecu) priručnici za vlasnike pasa kako ih disciplinirati na najefikasniji način. Psi nemaju proces razmišljanja poput ljudi, tako da kad se oni odluče razmnožavati, tu nema računice, već samo idu k tome da očuvaju svoju vrstu sa što više mладунčadi. Baš iz tog razloga jedna od dužnosti vlasnika i zakonskih obveza je da kontrolira razmnožavanje svog ljubimca. Tako je zakonom propisano da vlasnici kućnih ljubimaca moraju osigurati kontrolu razmnožavanja životinja pod njihovim nadzorom i moraju zbrinuti mладунčad vlastitih kućnih ljubimaca. Ako ne žele sami zbrinuti mладунčad kućnih ljubimaca, tada trebaju snositi troškove njihova zbrinjavanja, a u slučaju pasa i troškove njihove sterilizacije. Neodgovornost vlasnika u ovom aspektu dovodi do povećanja broja pasa latalica ili ubijanja „viška“ mладунčadi. U tom smislu, zakonska je obveza vlasnika da vode računa o tome gdje se nalaze njihovi psi i što rade kako kasnije ne bi bilo neželjenih rezultata. Vjerujem da je ovo pravilo u primjeni najviše kod vlasnika ženskih pasa, kao i da vlasnici uistinu paze na svoje pse kada im je sezona razmnožavanja, kako ne bi imali neželjene troškove, jer imati psa zahtjeva dobre financije ako im se želi osigurati sve što im je potrebno. No, ipak mnogi koji su napravili propust i pas im je donio prinove u kuću, pribjegavaju darovanju ili prodaji mладунčadi, što nije ništa loše ako se zna kome se smije odnosno ne smije prodati ili darovati. Zakon propisuje da je zabanjena prodaja kućnih ljubimaca maloljetnim osobama. Također, zabanjeno je davanje kućnih ljubimaca iz skloništa maloljetnim osobama na skrb ili udomljavanje. Psi su vrlo slični djeci, potrebna im je briga i disciplina koju može dati s dovoljnom dozom ozbiljnosti i odgovornosti samo odrasla osoba. Kao što se maloljetnik ne može brinuti za dijete, ne bi trebao niti za psa kojem je puno složenije nešto objasnititi. No, mišljenja smo da djeca mogu imati nekakve uloge i odgovornosti vezane za brigu i odgoj psa. Prošetati ga, nahraniti, igrati se s njim su aktivnosti koje su potrebne psu, a koje dijete može obavljati. Na taj se način djeca uče odgovornosti brige za drugo biće, uče se organizaciji vremena i prioritetima. Svakako, to ne znači da su oni i vlasnici psa, već samo pomagači svojim roditeljima koji su uistinu vlasnici i koji kontroliraju da su potrebe psa zadovoljene. Postoje vrste pasa koje su vrlo miroljubive, a ima i opasnih pasa koju su temperamentnije. U Pravilniku o opasnim psima (NN 26/05) regulirano je tko su opasni psi i kako treba s njima postupati. Tako se definira da »opasan pas« može biti bilo koja jedinka te vrste, podrijetlom od bilo koje pasmine koja je, ničim izazvana, napala čovjeka i nanijela mu tjelesne ozljede ili koja se uzbaja i/ili dresira za borbe pasa ili je zatečena u organiziranoj borbi s drugim psom. Dakle, može se dogoditi da neki pas koji nije u kategoriji „opasnog“ to postane zbog nekog izoliranog slučaja. Kako se to utvrđuje otkriva nam odredba prema kojoj se činjenica koja je pas opasan utvrđuje od strane veterinarskog inspektora po podnesenoj prijavi o ničim izazvanom napadu na čovjeka i nanesenoj mu tjelesnoj ozljedi. Nakon provedenog postupka iz prethodnog stavka upisuje se pas u Upisnik pasa u rubriku »Opasan pas« te je potrebno u veterinarsko-zdravstvenu svjedodžbu u

rubriku XI. OSTALO upisati: »opasan pas«. O istome se obavještava Hrvatski kinološki savez. Baš kao i ljudi, i životinje mogu imati dosje zbog svojih postupaka; ipak, razlika je u tome što pas svoju odgovornost može dijeliti s nemarnim vlasnikom, jer najčešće takve situacije nastaju zbog ljudske pogreške, a ne zbog prirodne „zloče“ životinje. U narodu postoje neke vrste koje se smatraju opasnima, a o kojima se uistinu radi otkriva članak posebna odredba: ...psi iz kontroliranog uzgoja pasmina terijera tipa bull – stafordski bull terijer, američki stafordski terijer, bull terijer i mini bull terijer moraju posjedovati rodovnicu izdanu od Hrvatskoga kinološkog saveza te biti upisani u registar! Ovo su vrste koje su opasne, ne zato što ne mogu biti dobre, već zbog posljedica koje može ostaviti njihov ugriz. Kada ugrizu, dolazi do blokade vilice zbog koje ne mogu odmah otpustiti vilicu, i koliko god to pas želio, dok ne prođe određeno vrijeme, oni ne mogu ništa. Oni su također u zastrašujućoj poziciji dok ih udaraju ili im prisilno pokušavaju otvoriti vilicu, kao što je uplašena i osoba koja doživi ugriz. Važno je upoznati svaku vrstu pasa i njihove specifičnosti prije generaliziranja. Mnogi biraju ove pse radi upotpunjavanja slike opasnog čovjeka, bez ikakve dresure, ili takve dresure koja je fokusirana na napad na određenu riječ. Ove pasmine su vrlo poslušne, i privržene i ako ih se dresira na dobro one će biti baš takve, dobre. Neki psi će, pak, dobiti nazivnik »moguće opasan pas«. Propis nam otkriva da je to pas koji je službeno obučen za čuvanje imovine ili kao tjelesni čuvar. To su dakle psi koji su dresirani da napadnu osobu koja bi neovlašteno pristupila određenim stvarima ili osobama. Iz tog se razloga propisuje da prilikom nabave moguće opasanog psa vlasnik istoga mora prijaviti posjedovanje takvog psa radi njegovog upisivanja u Upisnik pasa u rubriku »Moguće opasan pas«. Ovo nije izbor, već dužnost svake osobe koja drži psa kojeg koristi za takvu namjenu. Ako ste mislili da svatko može nabaviti opasanog psa, vrijeme je da se uvjerite da to nije tako, jer se posebno propisuje procedura prema kojoj za daljnje držanje opasnog i nabavu moguće opasnog psa vlasnik mora nadležnom veterinarskom uredu podnijeti dokaze izdane od strane nadležnog tijela, i to: dokaz o nekažnjavanju zbog kaznenih djela protiv života i tijela čovjeka, zloupotrebe opojnih droga, mučenja životinja i drugih kaznenih djela počinjenih uporabom sile, prijetnje, protupravnog prisvajanja te oštećenjem ili uništenjem imovine te dokaz da je osoba starija od 18 godina i poslovno sposobna.

Ohrabrujuće je vidjeti da hrvatski propisi reguliraju držanje opasnih pasa, ovo upravo zbog motiva koji neki potencijalni vlasnici imaju pri nabavljanju tih vrsta. Ovo bi trebao biti dobar filter mogućih nabava pasa iz pogrešnih razloga. Zanimljivo je nadodati da je povjerenik Vlade Republike Hrvatske u Gradu Zagrebu, u ovlasti Gradske skupštine, 5. svibnja 2000. donio Odluku o držanju životinja za društvo i životinja opasnih za život ljudi i postupanju s njima. Upravo vezano za kretanje pasa u relevantnom dijelu navodi se kako se na ulici, javnoj površini, u parkovima te u prostorijama koje služe zgradama kao cjelini (stubište, ulaz, dizalo, dvorište i slično) pas mora voditi na uzici tako da ne ugrožava sigurnost i zdravlje ljudi, drugih životinja i njihovo kretanje. Psi koji su zbog svojih urođenih svojstava i agresivnog instinkta ili izvježbanosti opasni za sigurnost ljudi, moraju se, na navedenim površinama voditi na uzici, obvezno s brnjicom. Premda su neki psi dovoljno poslušni da bi mogli hodati bez uzice, ovo je potrebno radi svih ostalih koji ne poznaju psa te kako bi se ljudi osjećali sigurnijima. Naposljetku, treba napomenuti da svaki vlasnik psa treba pristupati njegovoj brizi i odgoju

STUDENTSKI ČLANCI

sa velikom odgovornošću i pažnjom, jer pas je dobar i poslušan onoliko koliko mu je dobar vlasnik, baš kao što su djeca odgojena onoliko koliko su ih roditelji naučili pravilima ponašanja.

Stoga zaključujemo da je imati psa slično kao imati dijete, jer oboje ovise o nekom drugom, starijem, oboma treba uhodana rutina, pravila, puno pažnje i ljubavi. Psi nisu samo životinje, oni su dio obitelji, oni su prijatelji, zaštitnici i imaju poput ljudi osobnost i osjećaje i to trebaju ne samo vlasnici već i sve druge osobe koje dolaze s njima u kontakt imati u vidu. Psi ne pričaju našim jezikom, ali nas ipak dosta razumiju i komuniciraju s nama na najbolji način koji znaju. Naučimo ih slušati, poštujmo njihova prava i upoznajmo hrvatske propise!

MODULARNA NASTAVA

Piše: Marija Mirić

Osluškujući želje i potrebe naših studenata koji su često preopterećeni obvezama iz brojnih obveznih kolegija što dovodi do toga da se nerijetko mora paralelno učiti materija iz potpuno različitih pravnih, a često i nevezanih tj. „nepravnih“ disciplina, odlučili smo se osvrnuti na koncept modularne nastave.

Naime, sadašnji koncept nastave funkcioniра na način da se svi predmeti jednog semestra slušaju paralelno te unatoč mogućnosti polaganja ispita putem kolokvija, odnosno sve do redovnog ispitnog roka u mjesecu veljači, zapravo se ne zna jesu li studenti položili sve, neke, jedan ili nijedan predmet. Nastava organizirana u obliku modula bi svakako riješila takve probleme jer bi njezino uvođenje omogućilo studentima da slušaju predmet po predmet u blokovima u određenom vremenskom razdoblju. Poslije svakog odslušanog predmeta slijedio bi ispitni rok. U slučaju da se tijekom semestra ne polože neki od predmeta, studenti imaju pravo izlazaka na redovne ispitne rokove na kojima mogu polagati bilo koji predmet. Budući da su studenti prava zatrpani velikom količinom gradiva iz (pre)velikog broja obveznih kolegija, ostavlja se dojam kako bi ovakav način izvođenja nastave olakšao proces učenja.

Kao glavne prednosti uvođenja modularne nastave ističu se:

- Slušanje i savladavanje samo jednog predmeta za vrijeme trajanja tog modula.
-Konzentracija je samo na jednom predmetu, nema paralelnog učenja, miješanja gradiva...
- Bolja organizacija vremena studenata.
-Modularna nastava potiče na svakodnevno učenje, kontinuitet i općenito bolju organizaciju procesa učenja i rada.
- Smanjenje stresa za vrijeme redovitih ispitnih rokova.
-Nakon završetka svakog pojedinačnog modula student ima jasnu predodžbu o svom uspjehu na predmetu pa do mjeseca veljače može imati osigurana npr. 24 ECTS boda.
- Bolja raspoređenost ispitnih rokova.
-Student može izaći na ispitni rok svakih četiri do pet tjedana (ovisno o trajanju modula).

Nedostatke možemo naći u potpunoj promjeni načina izvođenja nastave u odnosu na ono što su studenti naučili kroz osnovno i srednjoškolsko obrazovanje. Naime takav način izvođenja nastave je suprotan onome na što su studenti navikli te bi

u tom smislu takva promjena iziskivala određene prilagodbe radnih navika.

Treba spomenuti da se takav način izvođenja nastave već provodi na nekim fakultetima Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, primjerice Medicinskom fakultetu, ali i na nekim drugim Pravnim fakultetima u Republici Hrvatskoj.

Ako pogledamo ankete zadovoljstva studenata s drugih fakulteta koji imaju uveden modularni način izvođenja nastave može se vidjeti kako studenti modularnu nastavu redom doživljavaju kao pozitivnu promjenu koja im omogućava kvalitetnije savladavanje gradiva. U tom smislu, uvođenje modularne nastave na Pravnom fakultetu u Osijeku predstavlja mogućnost koju svakako treba razmotriti jer se pokazalo da dobro iskrojena modularna nastava može rezultirati velikim napretkom za studente, ali i za sam fakultet.

REGULACIJA ELEKTRIČNIH ROMOBILA U REPUBLICI HRVATSKOJ

Piše: Stjepan Semialjac

Moderno doba obilježavaju velike gužve na prometnicama uslijed velikog broja osobnih automobila, javnog prijevoza i drugih vozila. Alternativu tomu predstavlja svima znano pješačenje, odnosno bicikliranje koje pruža dodatne pogodnosti uštede na gorivu i skupim voznim kartama. Razvojem tehnologije osmišljeni su električni romobili koji pružaju relativno brzo kretanje, uštedu novca te ne uzrokuju umor prilikom njihova korištenja.

Iako predstavljaju novinu na tržištu vozila, električni romobili su brzo postali atraktivno prijevozno sredstvo koje iz dana u dan broji sve više korisnika pa su države postale primorane pravno regulirati taj dio tehnološkog razvoja. Njemačka je postavila pravni okvir u pogledu električnih romobilja. Dakle, takvi romobili moraju biti ispravni, biti u stanju kočiti, biti podesivi te imati sustav rasvjete. Uz tehničke uvjete nužno je sklapanje i ugovora o osiguranju od odgovornosti za električne romobile. Vozači e-romobila dužni su ih koristiti isključivo na biciklističkim stazama, odnosno trakama, uz eventualnu mogućnost vožnje na desnom rubu kolnika ukoliko biciklističke staze ne postoje, a nije postavljen odgovarajući prometni znak. Postavljena je također i dobna granica za njihovu upotrebu koja iznosi 14 godina, ali posebna vozačka dozvola nije potrebna. Za razliku od toga, u Velikoj Britaniji zakonom je zabranjena njihova vožnja po svim javnim cestama, kolnicima te biciklističkim trakama, odnosno stazama. Bez obzira na ograničenje, prodaja odnosno kupovina električnih romobilja u potpunosti je legalna jer ih vozači mogu koristiti na privatnome zemljištu, ukoliko drže suglasnost vlasnika.

U hrvatskom zakonodavstvu ne postoji definicija električnog romobila. U članku 2. stavak 1. točka 49. Zakona o sigurnosti prometa na cestama definiran je pojam bicikl koji predstavlja vozilo koje ima najmanje dva kotača i koje se pokreće isključivo snagom vozača ili koje je opremljeno pedalamama i pomoćnim električnim motorom čija najveća trajna snaga nije veća od 0,25 kW i koja se progresivno smanjuje do nule kad brzina dosegne 25 km/h, ili prije, ako vozač prestane pokretati pedale. Sukladno navedenom, električni romobil ne može se smatrati niti biciklom niti električnim biciklom. Slijedom toga, vozači takvih romobila nisu ovlašteni služiti se biciklističkom stazom, odnosno bi-

ciklističkom trakom jer je ono namijenjeno isključivo za promet bicikala. Zakon spominje romobil u članku 124. stavku 2. gdje navodi da je na kolniku zabranjeno igranje, vožnja dječjim biciklom, romobilom i koturaljkama, kao i sanjkanje, skijanje. Budući da im je zakonom zabranjeno kretanje kolnikom, biciklističkom stazom i trakom, električnim romobilom smije se kretati samo površinom kojom se kreću pješaci. Manjkavost u regulaciji vožnje romobilima ogleda se i u činjenici da nije propisana obveza korištenja zaštitne opreme, kao što je to primjerice propisano za vozače bicikla, motocikla, mopeida te vozača lakog četverocikla bez zaštitne kabine što vrijedi i za osobe koje se prevoze tim vozilima.

Zaključno, vozač električnog romobila tretira se kao pješak u prometu te sve zakonske odredbe koje se odnose na pješake direktno se primjenjuju i na vozače romobila. S druge strane, ipak treba uzeti da vožnja romobilom ne predstavlja pješačenje već potencijalnu opasnost. Stoga valja uzeti da električni romobili kao produkt neprestanog tehnološkog razvoja traže i odgovarajuću pravnu regulaciju kako bi se popunile pravne praznine i kako bi se osigurala sigurnost svakome sudioniku u prometu.

UGOVORI O DOŽIVOTNOM I DOSMRTNOM UZDRŽAVANJU

Piše: Iva Ižaković

Ugovori o doživotnom i dosmrtnom uzdržavanju pravni su poslovi kojima se jedna strana (u dalnjem tekstu: davatelj) obvezuje drugu stranu ili treću osobu (u dalnjem tekstu: primatelj) uzdržavati do njegove smrti, a primatelj izjavljuje da će davatelju u vlasništvo prenijeti svu ili dio svoje imovine. Iako u svakodnevnom govoru ne spoznajemo jasnu granicu između ova dva ugovora, razlika je značajna, a tiče se trenutka prijenosa imovine sa primatelja na davatelja. Kod ugovora o dosmrtnom uzdržavanju, prijenos se događa za života primatelja (danom sklapanja ugovora ili u drugom roku oko kojeg su se stranke sporazumjele), dok je kod ugovora o doživotnom uzdržavanju prijenos odgođen do trenutka smrti primatelja.

Ugovor o doživotnom uzdržavanju bio je reguliran ranije važećim Zakonom o nasljedivanju (NN 52/71, 48/78, 56/00), a od 1. siječnja 2006. godine njegova materija uredena je člancima 579. - 585. Zakona o obveznim odnosima (NN 35/05, 41/08, 125/11, 8/15, 29/18, u dalnjem tekstu: Zakon). Dakle od nasljednopravnog isti je postao obveznopravni ugovor kod kojeg imovina na davatelja ne prelazi uslijed smrti primatelja, nego mu je ona temeljem ugovora prenesena kao naknada za uzdržavanje. Ugovor o dosmrtnom uzdržavanju po prvi puta zakonski je reguliran 2006. godine člancima 586. – 589. Zakona o obveznim odnosima (NN 35/05, 41/08, 125/11, 8/15, 29/18) te, također, ima obveznopravni karakter. Nadalje, ugovori su dvostanoobvezni jer sklapanjem nastaje obveza za obje ugovorne strane; davatelj preuzima obvezu uzdržavanja, a primatelj obvezu prenošenja imovine kao naknade za dano uzdržavanje. S obzirom da njihovo trajanje ili eventualni raskid ovisi o budućem i neizvjesnom događaju, nazivaju se još i aleatori ugovori. Također, oni su konsenzualni (smatraju se sklopljenim samim sporazumom stranaka oko bitnih sastojaka) te strogo formalni pravni poslovi.

Kao ugovorne strane pojavljuju se davatelj i primatelj uzdržavanja. S jedne strane, davatelj je osoba

STUDENTSKI ČLANCI

koja se obvezala uzdržavati drugoga, uz naknadu. U pravilu, to može biti svaka poslovno sposobna, fizička ili pravna osoba (ili više njih). Iznimno, ugovor ne može sklopiti fizička ili pravna osoba koja obavlja poslove socijalne skrbi s korisnikom kojem pruža svoje usluge, kao niti skrbnik sa štićenikom. S druge strane, primatelj je fizička osoba u čiju je korist uzdržavanje ugovoren. Najčešće se radi o osobama koje zbog starije životne dobi i zdravstvenog stanja nisu u stanju adekvatno brinuti o osnovnim životnim potrebama. Dodatno, ugovori mogu biti sklopljeni u svrhu vlastitog uzdržavanja te je tada ugovaratelj ujedno i primatelj, no ono može biti ugovoren i za treću osobu (bračnog druga, sestru). U potonjem slučaju, treća osoba je primatelj, a na ugovaratelju je obveza da za dano uzdržavanje, dakle na davatelja, prenese svu ili dio imovine koja je predmet ugovora. Prema odluci Vrhovnog suda Republike Hrvatske (Rev-2772/87), ugovor valjano mogu zaključiti i osobe koje su se po samom zakonu (članak 31. Obiteljskog zakona NN 103/15) dužne međusobno uzdržavati i pomagati (bračni drugovi).

U svrhu zaštite pravne sigurnosti i sprečavanja zlorabljivanja, sklapanje ugovora uvjetovano je strogom zakonskom formom. Da bi ugovori proizvodili pravne učinke moraju biti sklopljeni u pisanom obliku te ovjereni od suca nadležnog suda (ili solemnizirani od strane javnog bilježnika /sastavljeni u obliku javnobilježničkog akta). Za sudsku ovjeru ugovora plaća se pristojba u iznosu od 500 HRK, uz dodatnih 100 HRK za prijedlog ovjere. Stranke nerijetko izbjegavaju sudsku ovjeru zbog duljine trajanja postupka, a koji nije kraći od šest mjeseci. S druge strane, iznos solemnizacije gotovog ugovora ili sastavljanja ugovora u obliku javnobilježničkog akta određuje se prema vrijednosti predmeta ugovora, što u pravilu iznosi dva puta više nego ovjera od strane suca nadležnog suda. S druge strane ispada kako se prednost postupanja javnog bilježnika ogleda u brzini postupka. Ukoliko dođe do naknadnih izmjena ili dopuna ugovora, takve dopune i izmjene također moraju biti učinjene u pisanom obliku pred ovlaštenom osobom – posljedica je da u protivnom one neće biti valjane. Tako je Županijski sud u Varaždinu u svojoj odluci (Gž-2305/2011) istaknuo da "Davatelji uzdržavanja ne mogu steći nekretnine koje nisu obuhvaćene pisanim ugovorom o doživotnom uzdržavanju, naknadnim usmenim dogовором s primateljima uzdržavanja...". Prilikom ovjere ili sastavljanja ugovora, ovlaštena osoba dužna je ugovarateljima pročitati ugovor te ih uputiti na posljedice. Ukoliko službena osoba propusti to učiniti, ugovor nije valjan (odлуka Ustavnog suda RH br. III-853/1998).

Ugovore sklapaju davatelj i primatelj koji samostalno uređuju opseg i način uzdržavanja ovisno o osobnim potrebama i mogućnostima. Sadržaj uzdržavanja podrazumijeva pomoć oko održavanja higijene ili obavljanja kućanskih poslova, brigu oko zdravlja, osiguranje odjeće, obuće, hrane, pića, smještaja, sahranu primatelja uzdržavanja i sl. Zajednički život davatelja i primatelja može, ali i ne mora biti ugovoren.

Ugovorom o doživotnom i dosmrtnom uzdržavanju davatelj se obvezuje uzdržavati primatelja, a primatelj zauzvrat izjavljuje da će davatelju u vlasništvo prenijeti svu ili dio svoje imovine. Upravo taj prijenos imovine predstavlja naknadu za dano uzdržavanje i određuje ove ugovore kao naplatne pravne poslove kod kojih postoji činidba i protučinidba. Županijski sud u Varaždinu u svojoj odluci (Gž703/2006) navodi da ukoliko primatelj prenosi cijelu svoju imovinu, njegovi naslijednici neće moći ništa naslijediti, odnosno "Postojanje pravno valjanog ugovora o doživotnom uzdržavanju ... is-

ključuje raspravljanje o ostavinskoj imovini.". No, ukoliko primatelj na davatelja prenosi samo dio svoje imovine, potrebno će biti ugovorom precizirati koja je to imovina i od čega se ona sastoji. U tom slučaju, naslijednici primatelja moći će naslijediti imovinu koja nije obuhvaćena ugovorom. Kao predmet ugovora mogu se pojaviti nekretnine, pokretnine te prenosiva imovinska prava. Ukoliko nije drugaćije ugovoren, ugovorima su obuhvaćene i sve pripadnosti stvari ili prava koja su predmet ugovora. Ako je predmet ugovora bračna stečevina, a bračni drug sklapa ugovor sa trećom osobom, za takvo raspolažanje potrebna je pisana suglasnost drugog bračnog druga (članak 37. Obiteljskog zakona NN 103/15). No, za slučaj da bračni drugovi ugovor sklapaju među sobom, takva suglasnost nije potrebna.

S obzirom da je kod ugovora o doživotnom uzdržavanju prijenos prava vlasništva odgođen do trenutka smrti primatelja, davatelj do tog trenutka nije ovlašten zahtijevati predaju imovine. No, on je ovlašten predložiti upis zabilježbe postojanja ugovora u odgovarajući upisnik. "Zabilježba postojanja ugovora služi kao obavijest svima da je navedena nekretnina predmet ugovora i da je vlasnik nekretnine sklopio ugovor o doživotnom uzdržavanju." (Županijski sud u Bjelovaru, Gž-3021/2011). S druge stane, kod ugovora o dosmrtnom uzdržavanju, prijenos imovine događa se za života primatelja uzdržavanja (danom sklapanja ugovora ili u drugom roku oko kojeg su se stranke sporazumjele). Ipak, samim sklapanjem ugovora davatelj ne postaje nositelj prava vlasništva jer ugovor o dosmrtnom uzdržavanju predstavlja samo pravni temelj stjecanja. Do stvarnog prijenosa prava vlasništva doći će kada mu, temeljem ugovora, stvari ili pravu budu preneseni na zakonom predviđeni način. S obzirom da kod ugovora o dosmrtnom uzdržavanju primatelj na davatelja prenosi imovinu za svog života (odnosno davatelj postaje vlasnikom imovine za života primatelja), poželjno je osnivanje osobne služnosti stanovanja u korist primatelja kao bi on imao pravni temelj za korištenje nekretnine koju je prenio na davatelja. Prijenosom prava vlasništva nad nekretninom nastaje porezna obveza za stjecatelja nekretnine (davatelja) (članak 5. Zakona o porezu na promet nekretninama NN 115/16). No, Zakon o porezu na promet nekretnina u članku 13. predviđa porezna oslobođenja – tako su plaćanja poreza, između ostalog, oslobođeni bračni drug i potomci.

Nadalje, Zakonom je predviđena mogućnost jednostranog ili sporazumnog raskida ugovora. Sporazumno raskidanje moguće je odmah po sklapanju ugovora ili prije/nakon što su stranke započele s ispunjavanjem svojih ugovornih obaveza. Za sporazumno raskid nije propisan poseban oblik, ali stajalište sudske prakse je da se to učini u pisanom obliku. Raskid ugovora moguć je i kada među strankama nema suglasnosti. U tom slučaju radi s o jednostranom raskidu koji je moguć zbog nepodnošljivog zajedničkog života davatelja i primatelja, neispunjerenja ugovornih obaveza te promijenjenih okolnosti nastalih nakon sklapanja ugovora. Tada svaka strana tužbom može zatražiti od suda raskid ugovora. Iako je svrha ovih ugovora uzdržavanje starije i nemoćne osobe od strane davatelja, životne situacije mogu dovesti do toga da davatelj umre prije primatelja. Naime, sva ugovorenih prava i obaveze davatelja mogu prijeći na njegove naslijednike koji odlučuju žele li ih preuzeti na sebe. Ukoliko pristanu, time preuzimaju ulogu koju je do tada imao preminuli davatelj. No, ukoliko naslijednici ne žele ili ne mogu preuzeti obaveze iz ugovora, ugovor se raskida. Raskidanjem ugovora na navedeni način, za naslijednike koji ne žele prihvati ugovorne obaveze, nema

pravne osnove po kojima bi zahtijevali naknadu za prije dano uzdržavanje. No, ukoliko naslijednici nisu u mogućnosti preuzeti ugovorne obaveze, oni imaju pravo zahtijevati naknadu za uzdržavanje koje je primatelj primio od davatelja prije nego li je davatelj preminuo. Ovu naknadu sud određuje prema slobodnoj ocjeni, uzimajući u obzir imovinske prilike primatelja ili osoba koje su bile ovlašteni na produženje ugovora. Kod ugovora o doživotnom uzdržavanju kao naslijednici u obzir dolaze samo bračni drug i potomci, dok kod ugovora o dosmrtnom uzdržavanju u obzir dolaze svi koji su pozvani na naslijedivanje.

Ugovori o doživotnom i dosmrtnom uzdržavanju u praksi su često zloupotrebljavani, odnosno, sklapaju se kao simulirani ugovori, čija primarna svrha nije pružanje uzdržavanja slabijima i nemoćnim, već onemogućavanje naslijednicima naslijedivanje nužnog djela imovine. Ukoliko je osnovna pobuda za sklapanje ovih ugovora rješavanje imovinskih odnosa te ukoliko je druga strana za to znala ili morala znati, takav ugovor neće proizvoditi pravne učinke.

ALIMENTACIJA/UZDRŽAVANJE

Piše: Antonia Stručić

Problem današnjice je veliki broj razvoda brakova pa se nameće pitanje tko je dužan uzdržavati dijete nakon rastave roditelja te na koji se način dijete može uzdržavati. Uzdržavanje je dužnost i pravo roditelja koji su prvi dužni uzdržavati svoje maloljetno dijete i uzdržavanje se uvijek određuje u novčanom iznosu. Pri tome, uzdržavanje se određuje na način da se odredi ukupan iznos sredstava potrebnih za uzdržavanje.

Tko je sve dužan plaćati alimentaciju?

Roditelji su prvi dužni uzdržavati svoje maloljetno dijete. Radno sposoban roditelj se ne može oslobođiti dužnosti uzdržavanja maloljetnog djeteta. Ako roditelj ne uzdržava maloljetno dijete, dužni su ga uzdržavati baka i djed po tom roditelju. Mačeha ili očuh dužni su uzdržavati maloljetnog pastorka i to ako dijete ne može ostvariti uzdržavanje od drugog roditelja ili kada su u trenutku smrti roditelja živjeli s pastorkom.

Uzdržavanje punoljetnog djeteta

Punoljetno dijete također ima pravo na uzdržavanje. Roditelji su dužni uzdržavati punoljetno dijete koje polazi srednju školu, odnosno sveučilišni ili stručni studij, program za osnovno obrazovanje ili program srednjoškolskog obrazovanja odraslih te redovito i uredno ispunjava svoje obaveze, ali najdulje do navršene dvadeset i šeste godine života djeteta. Punoljetno dijete koje je završilo obrazo-

vanje, a ne može se zaposliti, roditelji su dužni uzdržavati godinu dana nakon prestanka obrazovanja, ako dijete nije navršilo dvadeset šest godina. Obveza uzdržavanja punoljetnog djeteta prestat će i prije isteka godine dana od prestanka obrazovanja u trenutku kad dijete navrši dvadeset i šest godina.

Punoljetno dijete koje zbog teške i trajne bolesti ili invaliditeta nije sposobno za rad roditelji su dužni uzdržavati dok ta nesposobnost traje.

Opće pravilo utvrđivanja visine iznosa za uzdržavanje

Visinu novčanog iznosa za uzdržavanje sud će odrediti na način da će uzeti u obzir prihode uzdržavane osobe, imovinsko stanje, sposobnost za rad, mogućnost zaposlenja, zdravstveno stanje te druge okolnosti o kojima ovisi odluka o uzdržavanju. Pri procjenjivanju mogućnosti osobe koja je dužna plaćati uzdržavanje uzet će se u obzir njezino imovinsko stanje, sva njezina primanja i stvarne mogućnosti stjecanja povećane zarade, njezine vlastite potrebe i druge zakonske obveze uzdržavanja. U sporu o uzdržavanju sud će utvrditi ukupan iznos sredstava potrebnih za uzdržavanje. Ministar nadležan za poslove socijalne skrbi odlukom će jednom godišnje odrediti minimalne novčane iznose koji predstavljaju minimum iznosa ukupnih materijalnih potreba za mjesечно uzdržavanje maloljetnog djeteta u Republici Hrvatskoj, a koje će biti dužan platiti roditelj koji ne stanuje s djetetom. Minimalni iznos određuje se u postotku od prosječne mjesecne isplaćene neto plaće po zaposlenom u pravnim osobama Republike Hrvatske za proteklu godinu, i to:

1. za dijete do 6 godina, 17% prosječne plaće
2. za dijete od 7 do 12 godina, 20% prosječne plaće i
3. za dijete od 13 do 18 godina, 22% prosječne plaće.

Iznimno, potrebe maloljetnog djeteta za uzdržavanje mogu se odrediti i u manjem iznosu od zakonskog minimuma i to kada dijete vlastitim prihodima pridonosi svojem uzdržavanju ili kada je obveznik uzdržavanja dužan uzdržavati dvoje ili više djece.

Kada roditelj koji ne stanuje s djetetom ima prihode koji premašuju prihode iz najvišega platnog razreda prema tablici za uzdržavanje sud može u parničnom postupku odrediti uzdržavanje u iznusu višem od najvišeg iznosa predviđenog tablicama zbog posebno opravdanih okolnosti, s time da uzdržavanje djeteta ne smije povećati životni standard drugog roditelja.

Ako su roditelji razvedeni, ali i dalje žive zajedno s djetetom, roditelji se mogu sporazumjeti ili sud može u parničnom postupku, s obzirom na okolnosti slučaja, donijeti odluku prema kojoj će se roditelji zajednički svakodnevno skrbiti o djetetu, a materijalne potrebe djeteta će ispunjavati u skladu s prihodima svakoga od njih.

Način ostvarivanja prava na uzdržavanje

Dijete može podnijeti zahtjev za uzdržavanje u izvanparničnom pojednostavljenom postupku za određivanje uzdržavanja. U slučaju spora o potrebama djeteta ili mogućnostima obveznika uzdržavanja, kao i u slučaju kad se postupak kreće protiv bake i djeda ili mačehe ili očuha, o uzdržavanju odlučuje sud u parničnom postupku. Ako se roditelji nisu sporazumjeli o planu o zajedničkoj roditeljskoj skrbi ili ga je sud odbio odobriti, svaki roditelj ili dijete mogu podnijeti tužbu radi rješavanja pitanja s kojim će roditeljem dijete stanovati, načinu ostvarivanja roditeljske skrbi, osobnih odnosa djeteta s drugim roditeljem te uzdržavanju djeteta. U postupku

u kojem se odlučuje s kojim će roditeljem dijete stanovati, o roditeljskoj skrbi i ostvarivanju osobnih odnosa djeteta s roditeljem sud nije vezan zahtjevima stranaka.

Uskraćeno uzdržavanje maloljetnog djeteta

Roditelj koji ne stanuje s maloljetnim djetetom i nije plaćao uzdržavanje za svoje maloljetno dijete dužan je isplatiti naknadu za uskraćeno uzdržavanje od nastanka tog prava pa do podnošenja tužbe. Smatra se da je obveza uzdržavanja za pojedini mjesec nastala krajem mjeseca za koji je uzdržavanje trebalo dati, a u visini koja se može odrediti temeljem zakona. Tražbina djeteta prema roditelju koji ga nije uzdržavao zastarjeva za vrijeme od pet godina od dana nastanka obveze.

Što kada roditelj ne plaća alimentaciju?

Ukoliko roditelj koji je dužan plaćati alimentaciju istu ne plaća ili je plaća u manjim iznosima od dogovorenog, tada drugi roditelj može od nadležnog općinskog suda zatražiti ovru. Uz to, po prijavi roditelja, Centar za socijalnu skrb podnosi kaznenu prijavu protiv obveznika uzdržavanja. Tko ne uzdržava osobu koju je po zakonu dužan uzdržavati i to na način, u visini i u rokovima određenim ovršnom ispravom kaznit će se kaznom zatvora do jedne godine, a ukoliko se radi o uzdržavanju djeteta, onda kaznom zatvora do 3 godine.

NALET MOTORNOG VOZILA NA DIVLJAČ

Piše: Antonia Stručić

Svi smo mi kao vozači možda bili u situaciji da smo „za dlaku“ izbjegli susret sa divljači. Moguće je i da se nekim nažalost dogodilo da takav susret nisu mogli izbjegći. Bilo kako bilo, bliski susret s divljači u prometu nije nimalo ugodan događaj, a posljedice koje se mogu dogoditi su osim materijalne štete i tjelesne ozljede.

Uvijek sam se pitala što su pravne reperkusije situacije naleta na divljač? Što ukoliko mi se ikada dogodi da ne uspijem izbjegći divljač i vozilom naletim na životinju? Prvi korak kod takve situacije bio bi nazvati policiju i obavijestiti ih o prometnoj nesreći, nakon čega će oni izaći na teren i obaviti potrebne radnje te sastaviti zapisnik o nesreći. Može se dogoditi nesreća u kojoj nastane šteta na motornom vozilu, ali divljač svejedno uspije pobjeći. Tada će se trebati dokazivati da se nesreća uopće dogodila. U takvoj situaciji je najbolje da sami, mobitelom poslikamo tragove krvi od životinje (ukoliko ih ima), nastalu štetu na automobilu, okruženje u kojem se dogodila nesreća, mjesto od kuda je divljač izletjela i sl. Dakako, postoje pravila kojih se treba držati pa ukoliko postoji prometni znak za divljač na cesti, treba se uvijek prilagoditi brzinu te voziti s povećanom pažnjom. Naravno, ne smije se voziti pod utjecajem alkohola ili opojnih sredstava.

Postavlja se pitanje tko će odgovarati za nastalu štetu u slučaju naleta divljači? Zakon o cestama propisuje da se za štetu nastalu trećim osobama na javnoj cesti zbog naleta na divljač odgovara po osnovi krivnje. Pravna osoba koja upravlja cestom, odnosno koncesionar odgovara za štetu nastalu na javnoj cesti, ukoliko javna cesta, na zahtjev osobe koja gospodari lovištem, nije označena prometnom signalizacijom i opremom sukladno posebnim propisima. Zakon o cestama ne regulira odštetu odgovornost. Što se tiče odštete odgovornosti, tu se

kuglica prebacuje s lovačkog društva na Republiku Hrvatsku i obrnuto.

Zakon o lovstvu nam kaže da se za štetu nastalu naletom vozila na divljač odgovara na sljedeći način:

- a) vozač, ako se tvrdi da je upravlja vozilom protivno odredbama propisa kojima je uređeno područje o sigurnosti prometa na cestama i postojećim prometnim znakovima izričitim naredbi.b) lovovalaštenik na čijem je lovištu nastala šteta, ako se utvrdi da je šteta nastala zbog provođenja lova.

Lovovalaštenik je dužan radi smanjenja i otklanjanja mogućnosti nastanka štete nastale naletom vozila na divljač, pratiti migraciju divljači te o tome jednom godišnje dostaviti izvješće pravnoj osobi koja upravlja cestama opisanim granicom lovišta. Oštećenik je dužan u roku od 7 dana od nastanka štete pisanim putem se obratiti lovovalašteniku na čijem se području šteta dogodila, a lovovalaštenik je dužan u roku od 7 dana odgovoriti. Nakon što proteknu ti rokovi oštećenik je dužan u roku od 30 dana predložiti lovovalašteniku sklapanje sporazuma o naknadi štete, a lovovalaštenik je dužan na takav prijedlog oštećenika odgovoriti u roku od 30 dana. Ako do takvog sporazuma dođe, tada će taj sporazum predstavljati ovršnu ispravu. S obzirom da su štete od naleta divljači u prometu u porastu zbog povećanja broja vozila na cestama i razvoja prometnica te ljudskog utjecaja na okoliš uslijed intenzivne poljoprivredne proizvodnje, dolazi i do promjena i smanjivanja prirodnih staništa divljači. Tada divljač u potrazi za hranom i staništem nerijetko dolazi do rubnih urbanih područja. Iz tog su razloga mnoga lovačka društva dovedena pred postupak likvidacije i odustajanja od zakupa prava lova, jer dosadašnjim dugotrajnim postupcima i neujednačenom sudskom praksom lovovalaštenici su došli u položaj u kojem su bili suočeni sa visokim odštetama te zateznim kamataima, dok su oštećeni često ostajali bez mogućnosti naplate štete. Stoga je Vlada Republike Hrvatske usvojila Odluku o dodjeli sredstava za financiranje police osiguranja za štetu nastalu od naleta vozila na divljač u 2019. godini temeljem koje se s Hrvatskim lovačkim savezom sklopio ugovor o dodjeli 20 milijuna kuna kojim je riješen problem naknade štete nastale od naleta vozila na divljač. Sada će se oštećenici moći lakše naplatiti od jedinstvene police. Kroz jedinstvenu policu osiguranja za štetu nastalu od naleta vozila na divljač za područje cijele Republike Hrvatske, omogućit će se održivost koncesija i prava lova. Također, očekuje se kako će se smanjiti opterećenje pravosudnog sustava uzrokovan velikim brojem sudskih postupaka radi utvrđivanja štete uslijed naleta motornog vozila na divljač.

Upavo zbog financiranja jedinstvene police osiguranja lovačka društva moći će zarađeni novac umjesto na plaćanje naknada štete koristiti za unapređenja lovnog gospodarstva, ali i zaštitu divljači. Osim toga, potencijalni oštećenici su usvajanjem ove Odluke u puno povoljnijoj situaciji nego prije; oni sada imaju određenu sigurnost da će se u slučaju nastanka prava na naknadu štete moći naplatiti što je prije bilo gotovo nemoguće.

PRAVA STUDENATA PRILIKOM NAJMA STANA

Pišu: Antonia Stručić i Matea Fegeš

Upisom na fakultet svim studentima veliki problem predstavlja mjesto gdje će stanovati i boraviti tijekom svog studentskog života. S obzirom da studentski domovi nemaju dovoljan kapacitet da pri-

hvate sve zainteresirane studente, većina studenata kao jedinu opciju vidi najam stana. Prije iznajmljivanja stana svakako je bitno stan dobro pregledati kako bi se utvrdili mogući nedostaci ili štete. Korisno je sastaviti zapisnik o zatečenom stanju te dogovoriti s najmodavcem uklanjanje istih kako bi se izbjegli nedostaci čije bi uklanjanje kasnije moglo pasti na teren studenta. Također, nije naodmet i fotografirati zatečeno stanje.

Prilikom najma stana najvažnije je sklopiti ugovor o najmu stana kojim će se urediti međusobni odnosi ugovornih strana, najmodavca i najmoprimca te regulirati sve moguće situacije do kojih može doći ukoliko dođe do povrede neke ugovorne obveze. Osobito je važno popisati sve troškove održavanja i iskoristavanja stana te navesti koje će troškove stranke snositi te u kojem dijelu. Ugovor o najmu stana sklapa se u pisanom obliku te je zakonski uređeno (Zakon o najmu stanova, Narodne novine 91/1996, 48/1998, 66/1998, 22/2006, 68/2018) koje sve sastojke takav ugovor mora sadržavati.

Kada je riječ o pravima studenata tada treba znati da student ima pravo uporabe stana, zajedničkih prostorija, dijelova i uređaja zgrade nužnih za korištenje stanolom te pravo korištenja zemljišta koje služi zgradbi. Isto tako, student može imati pravo uporabe i drugih zajedničkih prostorija, dijelova i uređaja zgrade ako je to uredeno ugovorom. Vlasnik stana (najmodavac) dužan je studentu predati stan u stanju pogodnom za stanovanje. Također, dužan je i pokriti troškove redovitog održavanja stana kao što su instalacije, nužni popravci, zamjena kućanskih aparata i slično. Važno je percipirati da u situaciji kada je za štetu kriv sam student kojemu je iznajmljen stan, tada student sam odgovara za štetu. Student je dužan obavijestiti vlasnika o nužnim popravcima u stanu i na zajedničkim dijelovima zgrade. Ukoliko vlasnik stana odbija snositi te troškove, student će imati pravo na srušenu najamninu ili će moći aktivirati pravo na raskid ugovora.

Student smije dopustiti vlasniku stana ulazak u stan kada se radi o nužnim popravcima stana za koje vlasnik stana snosi troškove te u svezi s kontrolom korištenja stana. Naravno, svakodnevna kontrola korištenja stana od strane vlasnika nije prihvatljiva pa bi bilo najbolje napraviti neki kompromis prilikom dogovaranja posjeta zbog kontrole stana od strane vlasnika da se ne uznenimira studenta iznenadnim dolascima.

Najamnina koja je dogovorena u ugovoru o najmu stana koji je sklopljen na neodređeno vrijeme ne može se mijenjati prije isteka roka od godinu dana. Kada istekne rok od godinu dana može se promijeniti najamnina, ali najviše do iznosa koji odgovara iznosu 20% višem od prosječno dogovorene najamnine u istom naselju, odnosno istoj županiji za stan koji se po površini, opremljenosti i položaju može usporediti sa stanolom koji se daje u najam.

Plaćanje pričuve

Veliku dilemu u praksi predstavlja plaćanje pričuve. Naime, većina ljudi nije sigurna tko ju treba plaćati pa se stoga predlaže plaćanje pričuve urediti ugovorom. Nema prepreke da najmoprimac ugovorom preuzme obvezu plaćanja troškova održavanja nekretnine – pričuvu od vlasnika nekretnine.

Ipak, vlasnik je pasivno legitimiran u sporovima radi plaćanja zajedničke pričuve čak i ako je tu obvezu prenio na najmoprimca. To znači da u slučaju neplaćanja obaveza najmoprimca, vlasnik, na čijem je suvlasničkom dijelu uspostavljeno vlasništvo određenog posebnog dijela nekretnine, snosi sve javne obveze i terete u svezi s vlasništvom tog dijela pa čak iako je dužnik obveze na povremena davanja u svezi s uporabom nekog posebnog dijela nekretnine neka treća osoba, a ne suvlasnik, jer on kao suvlasnik jamči za ispunjenje tih obveza.

Prestanak ugovora o najmu stana

Ugovor o najmu stana može se raskinuti i otkazati u određenim situacijama. Raskid je način prestanka valjanog ugovora koji još nije ispunjen ili je samo djelomično ispunjen, dok je kod otkaza riječ o izjavi volje jedne od ugovornih strana kojom prestaje ugovor sklopljen na neodređeno vrijeme.

Najmodavac može otkazati ugovor o najmu ako student stan koristi suprotno namjeni i ugovoru, a osobito ako ne plati u ugovorenom roku najamnu i druge ugovorne troškove u vezi sa stanovanjem. Najmodavac može otkazati i u slučaju kada je student stan ili dio stana dao u podnajam bez njegova dopuštenja. Razlog otkaza može biti ometanje drugih najmoprimaca ili korisnika zgrade te ako student stan ne koristi za stanovanje, već se njime koristi u cijelosti ili djelomično za druge namjene. U slučaju ispunjenja navedenih uvjeta do otkaza će doći ako je najmodavac studenta prethodno pisano opomenuo da u roku od 30 dana otkloni razloge za otkaz. Međutim, ako je student više od dva puta postupio suprotno ugovoru ili Zakonu najmodavac može ugovor otkazati bez prethodne opomene.

Kada je ugovor o najmu sklopljen na neodređeno vrijeme najmodavac može otkazati ugovor ako u taj stan namjerava useliti sam ili svoje potomke, roditelje ili osobe koje je dužan uzdržavati, ali pod uvjetom da studentu osigura drugi odgovarajući stan. Također, u slučaju namjere o prodaji stana, najmodavac je dužan o tome obavijestiti studenta te mu ponuditi drugi odgovarajući stan ako se radi o ugovoru na neodređeno, dok u slučaju ugovora na određeno dužan je odrediti primjereni rok u kojemu student mora iseliti.

Otkaz ugovora o najmu stana mora biti sastavljen u pisanom obliku s obrazloženjem te ga student mora potpisati. Otkazni rok u kojemu student mora iseliti ovisi radi li se o ugovoru sklopljenom na određeno

ili neodređeno vrijeme. Ako je ugovor sklopljen na određeno vrijeme tada je otkazni rok tri mjeseca, a kod ugovora na neodređeno šest mjeseci. Početak računanja roka je prvi dan sljedećeg mjeseca nakon mjeseca u kojem je otkaz primljen. U slučaju da student odbije iseliti u navedenim rokovima, najmodavac može nadležnom sudu podnijeti tužbu za iseljenje.

Do raskida ugovora od strane najmodavca može doći ako student nanese štetu zajedničkim prostorijama, uređajima i dijelovima zgrade i tu štetu ne otkloni u roku od 30 dana ili ako student preinakuje stan, zajedničke prostorije i uređaje zgrade bez prethodne pismene suglasnosti najmodavca. Raskid mora biti sastavljen u pisanom obliku s obrazloženjem te navedenim rokom iseljenja koji ne može biti kraći od 15 dana.

NAPLATA DOSPJELIH NEPLAĆENIH MJESEČNIH PRISTOJBI I ZAKON O HRVATSKOJ RADIOTELEVIZIJI

Piše: Iva Pelicarić

Ustavni sud Republike Hrvatske je 16. listopada 2018. godine svojom Odlukom (NN 94/18) ukinuo Zakon o dopuni Zakona o Hrvatskoj radioteleviziji (NN 46/17, 73/17).

Ukinuta dopuna je predviđala mogućnost da Hrvatska radiotelevizija (u dalnjem tekstu : HRT) samostalno naplaćuje dospjelu neplaćenu mjesecnu pristojbu izdavanjem naloga za plaćanje. Prema ukinutoj dopuni nalog za plaćanje trebao je sačuvati nalog obvezniku da u roku osam dana plati pojedinačne dospjele mjesecne pristojbe, zatezne kamate na te iznose i naknadu za izdavanje naloga te uputu obvezniku o tome da u roku od osam dana od dana primitka može podnijeti prigovor HRT-u protiv naloga za plaćanje kojim će osporiti svoju obvezu i upozorenje o tome da će se u suprotnom na temelju naloga za plaćanje pokrenuti ovrha.

Uredno dostavljen nalog za plaćanje, protiv kojeg nije podnesen pravodoban prigovor HRT-u prema ukinutoj dopuni smatran je ovršnom ispravom na temelju koje je HRT po pravilima ovršnog postupka mogao pokrenuti ovrhu pred sudom i koja se mogla podnijeti Financijskoj agenciji na izravnu naplatu ako HRT na taj nalog za plaćanje stavi potvrdu ovršnosti. Ukinuti Zakon o dopuni Zakona o Hrvatskoj radioteleviziji stupio je na snagu 1. siječnja 2018. godine i predviđao je da će se neplaćene pristojbe koje dospijevaju do stupanja na snagu naplaćivati prema odredbama dosadašnjeg Zakona o HRT-u (NN 137/10, 76/12, 78/16), odnosno putem do sada angažiranih odvjetničkih društava.

Novi model naplate trebao je oslobođiti građane plaćanja odvjetničkih usluga i naknada javnim bilježnicima, olakšati građanima tešku gospodarsku situaciju te omogućiti Hrvatskoj radioteleviziji da vlastitom pravnom službom i po pojednostavljenom postupku provodi prisilnu naplatu neplaćenih mjesecnih pristojbi.

Ustavni sud Republike Hrvatske je u svojoj odluci obrazložio kako Zakon o dopuni Zakona o HRT ne sadrži izračun ili neku drugu analizu iz koje bi se moglo utvrditi kako će novi model naplate doista smanjiti troškove prisilne naplate, iz čega proizlazi da nema objektivnih niti racionalnih razloga kojima bi se upućivalo na to da bi Zakon doista i ostvario zadani cilj. Ukinjanjem Zakona o dopuni Zakona o HRT, na prisilnu naplatu pristojbi primjenjuje se dotadašnje odredbe Zakona o HRT-u (NN 137/10, 76/12, 78/16, 46/17, 73/17, 94/18).

Intervju sa Zoranom Zubovićem, članom Hrvatske odvjetničke komore, EU-advokatom zaposlenom u LBL Advokatbyrå (<https://lbladvokatbyra.se/>).

Gospodine Zuboviću molimo Vas da se kratko predstavite čitateljima našeg biltena "Klinika News"!

Prije svega pozdravljam sve čitatelje biltena i zahvaljujem uredništvu što imam čast predstaviti sebe i u kratkim crtama predstaviti obavljanje odvjetničke službe ovdje na Skandinavskom poluotoku.

Rođen sam u Osijeku, gdje sam završio jezičnu gimnaziju i na Sveučilištu Josipa Jurja Strossmayera Pravni fakultet.

Nakon trogodišnje odvjetničke vježbe u Osijeku, te položenog pravosudnog ispita započeo sam odvjetničku službu. Ured u Osijeku vodio sam do ožujka 2016. godine kada sam s obitelji preselio u Kraljevinu Švedsku. Sa suprugom, liječnicom, specijalisticom radiologije, djecom Eugenom i Julijom živim u gradu Lundu, Županija Skåne.

Sada sam zaposlen u odvjetničkom društvu LBL Advokatbyrå AB čija je vlasnica i član uprave švedska odvjetnica Lena Larsson.

Vjerujem da mnoge naše studente i čitatelje zanima koliko je komplikiran postupak stjecanja odvjetničke licence u drugoj državi, članici EU. Razlikuje li se taj postupak značajno od postupka stjecanja odvjetničke licence u Republici Hrvatskoj?

U nas je još uvijek prisutna percepcija da je jedna od osnovnih karakteristika pravne struke stroga teritorijalna povezanost s matičnom državom.

To je donekle točno i sadržajno je povezano s tumačenjima koja izviru iz dva temeljna i različita pravna sustava i tradicije: kontinentalne pravne tradicije kojoj pripada i pravni sustav Republike Hrvatske te common law sustava koji u prvom redu karakterizira sadašnje i najvećim dijelom bivše članice Commonwealtha.

Punopravnim članstvom Republike Hrvatske u EU, svim pravnicima i onima koji će to tek postati otvorila se mogućnost profesionalne migracije što su popraćeno izmjerenama Zakona o odvjetništvu i drugih propisa. Time je hrvatsko pravo dovedeno u sklad s europskom pravnom stečevinom koja pravo na slobodni poslovni nastan štiti kao jednu od temeljnih vrednota i sloboda EU.

Dakle, pod određenim prepostavkama, svaki član odvjetničke komore u jednoj državi članici ovlašten je zatražiti upis ili registraciju članstva pri odvjetničkoj komori druge države članice, tzv. države primateljice. Pri tome, treba ipak znati da poslovni nastan u sektoru odvjetništva nije toliko jednostavan kao poslovni nastan u nekim drugim poslovima, prije svega zato što Direktiva EU o olakšavanju stalnog obavljanja odvjetničke djelatnosti u državi članici različitoj od one u kojoj je stečena kvalifikacija iz 1998. godine te prethodna iz 1977. godine o olakšavanju učinkovitog ostvarivanja slobode pružanja odvjetničkih usluga prepoznaju kako su određena ograničenja u obavljanju odvjetničkog posla na prekograničnoj osnovi nužna. Na primjer, tako hrvatski odvjetnik ne može doći pred njemački sud i tamo samostalno zastupati svoju stranku već to može raditi samo uz asistenciju kvalificiranog njemačkog odvjetnika. Zato je nužno studenima i svim vašim čitateljima skrenuti pozornost na okolnost da priznavanje stručnih kvalifikacija i

struku nisu istoznačnice, premda se ta dva pojma kolokvijalno često izjednačavaju.

Pojednostavljenim rječnikom ono što se priznaje stranim odvjetnicima je njihova stručna kvalifikacija, a to znači da se u državi registracije odvjetniku priznaje profesija što međutim ne znači istovremeno da mu je priznata i diploma.

Priznanje struke odnosno nostrifikacija diplome različit je i često nešto kompleksniji postupak koji je ureden EU direktivom 36/2005 o priznavanju stručnih kvalifikacija te njezinom kasnijom izmjenom 55/2013.

U odnosu na stjecanje prava na obavljanje odvjetništva u Republici Hrvatskoj u Švedskoj se ti uvjeti ne razlikuju značajno. Za stjecanje prava na obavljanje odvjetništva uz opću pretpostavku stjecanja diplome na petogodišnjem dodiplomskom studiju prava traži se i trogodišnja vježba na sudu (Sveriges domstolen), odnosno kod odvjetnika (Advokatbyrå) ili u državnom odvjetništvu (Åklagarmyndigheten). Naravno, nakon toga slijedi *advokatexamen*, ali njega ipak ne bih usporedio s našim pravosudnim ispitom, kojeg smatram daleko težim. Potonje dakako ne znači da se u Švedskoj u sektoru odvjetništva ozbiljni novci mogu zaraditi s puno manje muke i znanja, ali činjenica je da ovdje mnoge stvari pa tako i tržište rada za pravnike i tržište pravnih usluga i čitav pravosudni sektor funkcioniraju bitno drugačije nego što je to u Republici Hrvatskoj. ☺

Hmm...znači li to da mladi diplomirani pravniči s položenim pravosudnim ispitom lako nalaze posao i zarađuju velike novce u Švedskoj?

Morate znati da su u Švedskoj porezi dosta visoki iz niza razloga, međutim iz hrvatske perspektive sigurno je riječ o veoma visokim iznosima, ponekad i nezamislivim iznosima čak i kada je riječ o neto primanjima. No nešto drugo je važno percipirati – naime, švedski sustav obilježava dosta visoki stupanj deregulacije i liberalizacije za razliku od našeg sustava, dakle sustav je dosta tržišno orientiran.

Primjerice, švedski pravni sustav poznaje još jedan model pravnog zastupanja, a to su tzv. juristi ili samo pravnici; oni, kako i sam naziv otkriva nisu odvjetnici, već *samo* pravnici, nisu članovi Švedske odvjetničke komore, nego su udruženi u različita pravnička udruženja, najčešće prema granici prava kojom se bave. Dakle, vrijedi pravilo kao i kod nas, svi advokati su pravnici, ali svi pravnici nisu advokati, premda pravnici mogu biti zaposleni u odvjetničkim uredima, a da nisu zaposleni u svojstvu odvjetničkih vježbenika, bitrādande jurister. Moja kancelarija je u biti multidisciplinarna praksa s obzirom da ona zapošljava i civilekonoma (diplomiranog ekonomista) i IT-stručnjaka koji vodi brigu o tehničkoj podršci.

Spomenuli ste prepostavke i uvjete koji moraju biti ispunjeni prilikom registracije odvjetničke djelatnosti u drugoj članici EU, što to u praktičnom smislu znači.

Probat ću to pojasniti na primjeru odvjetnika pojedinca.

Uz propozicije upisa koje je dužan ispuniti kandidat za člana Hrvatske odvjetničke komore traže se i neke posebne prepostavke, a to je je u prvom redu članstvo u strukovnom udruženju matične države. Dakle, član koji podnosi zahtjev za registraciju pri strukovnom udruženju države primateljice mora biti upisan kao odvjetnik i član Hrvatske odvjetničke komore.

Poznavanje jezika države primateljice nije uvjet premda su svi dokumenti i sva službena dokumentacija na jeziku države primateljice. Stoga se preporuča poznavanje jezika države jer je gotovo nemoguće komunicirati sa službenim tijelom, u prvom redu s cehovskim udruženjem druge države ukoliko kandidat ne poznaje jezik.

Spomenuli ste odvjetnika pojedinca, ali može li se odvjetničko društvo registrirati pri stranoj odvjetničkoj komori?

Za to ne postoji ni pravna ni stvarna zapreka. U samoj direktivi to pitanje nije precizno definisano.

rano, ali se širim tumačenjem direktive, potom i nacionalnih pozitivnih propisa dade iščitati da su dosadašnja odobrenja registracija stranim trgovacim državama u državama članicama ipak imale uporišta u tome.

Konačno, koliko je meni poznato pri Hrvatskoj odvjetničkoj komori registrirano je i jedno češko odvjetničko društvo, a u Švedskoj ih ima više, britanskih pa čak i američkih.

Inače, u Republici Hrvatskoj odvjetnici registrirani sukladno spomenutoj EU direktivi 98/5 nose naziv strani odvjetnici.

U Švedskoj je trenutno registrirano 34 strana odvjetnika, koji su zaposleni pri švedskim ili stranim europskim odvjetničkim tvrtkama ili pak samostalno obavljaju odvjetničku profesiju.

Možete li našim čitateljima u glavnim crtama opisati kako je to biti EU-advokat na dalekom sjeveru u Kraljevini Švedskoj. Zastupate li isključivo hrvatske stranke ili radite i po nalogu švedskih stranaka? Kako izgleda dan u odvjetničkom uredu u Švedskoj?

Mnoge kolege diljem Republike Hrvatske s kojima sam u svakodnevnom kontaktu, ponaviše s mojim osjećkim kolegama gdje i dalje imam registriran ured moju švedsku službu vide kao svakodnevni odvjetnički posao sa izmještenim uredom.

Naime, da pojasnim, ja sam u prvom redu hrvatski odvjetnik i član Hrvatske odvjetničke komore sa svim pravima i obvezama prema matičnom strukovnom udruženju sa zagrebačkim sjedištem. Međutim, istovremeno sam registrirani član s pravima i obvezama prema strukovnom udruženju s adresom u Stockholmom. Dakle, u slučaju povrede kodeksa odvjetničke etike (God advokatsed), Zakona o odvjetništvu (Rättegångsbalken), moje aktivnosti mogu biti provjeravane i sankcionirane od strane obiju komora.

Inače, odvjetničko društvo u kojemu radim ima sjedište u gradu Kristianstadu, Županija Skåne (grad je inače poznat po tome jer se ovdje proizvodi Absolut vodka) uže je specijalizirano i bavi se odstetnim pravom, u prvom redu povredom prava osobnosti (*personskador*), povredom ugovornih odnosa (*avtalsbrott*), materijalnim i pravnim nedostatcima na nekretninama (*fastighetsrätt*), odgovornosti liječnika za štetu (*ersättning vid patient-skador*) i dr.

Osobno radim i na hrvatskim i na švedskim predmetima. To su svakodnevne komunikacije sa osiguravajućim kućama, državnim tijelima, bolnicama te obavljanje stranaka o stanju spisa te e-mail komunikacija i dostavljanje dokumentacije.

Naravno, dostupan sam svim hrvatskim državljanima nastanjениm u Švedskoj koji me kontaktiraju vezano uz svoje pravne stvari u kojima ih zastupam ili pred hrvatskim sudovima ili pred švedskim tijelima. Pogăđate da sam se u dosadašnjem radu često susretao s prisilnim naplatama sukladno EU-direktivama 44/2001, 805/2004 (europski ovršni naslov - ansökan om verkställighet i europski ovršni nalog - ansökan om betalningsföreläggande).

Švedska je, kako je to većini studenata i čitatelja zasigurno otprije poznato, moderno, otvoreno društvo s velikim brojem stranih tvrtki i stranih državljanima tako da se dvostrana komunikacija nerijetko osim na švedskom obavlja i na engleskom jeziku. Primjerice, u našem društvu zaposlena je i jedna američka državljanka.

Naši kliničari u Osijeku predano rade na pružanju besplatne pravne pomoći. Možete li nam u kratko opisati kako je uređena pravna zaštita

pojedinaca u Švedskoj, te postoji li razvijen sustav besplatne pravne pomoći?

Načelo pravne zaštite i prava na pristup sudu i u Kraljevini Švedskoj temeljna su civilna procesopravna načela. Međutim pravna zaštita se uvelike razlikuje od one koju poznaje hrvatska pravna praksa. Pravna zaštita *rättskydd* najčešće je pokrivena u okviru tzv. kućnog osiguranja, *hemförsäkring*, kod osiguravajućih kuća (koliko je meni poznato slično je i u drugim razvijenim državama poput Njemačke, Austrije i Švicarske). Kućno osiguranje pokriva 80 % odvjetničkih troškova, a stranka samo 20%. Tako uređen sustav uvelike izmješta teret troškova sa pojedinca koji je u potrebi za pravnom zaštitom na društvo za osiguranje, a istovremeno i odvjetniku jamči sigurnu naplatu najvećeg dijela njegovih troškova i nagrade.

Ipak, skrenuo bih pozornost čitateljima da se ovdje radi samo o parničnom postupku pred sudovima (neovisno u kojoj procesnoj ulozi se nađe osiguranik) te je iznos ograničen na 240 000 SEK što predstavlja protuvrijednost 200 000 HRK. Od tog iznosa na troškove vještaka i svjedoka otpada 25% ukupne osigurane svote. No i *rättskydd* (pravna zaštita) ima svoja ograničenja, a sve s ciljem sprečavanja tzv. obijesnog parničenja, pa se (uz manje izuzetke) ne odobrava u slučajevima maličnih sporova (20 000 SEK), kolektivne tužbe, radnog spora (zaštita je najčešće pružena u okviru sindikata, sindikalni povjerenik zastupa pred sudom), podjelu bračne stečevine, u kaznenim postupcima u kojima je stranka osumnjičenik ili okrivljenik, u postupcima u kojima je stranka štetnik u odstetnim zahtjevima i sl.

Za socijalno ugrožene i pojedince koji nemaju tzv. kućno osiguranje, predviđen je institut pravne pomoći *rätshjälp*, nešto što bi najbliže odgovaralo besplatnoj pravnoj pomoći u Republici Hrvatskoj. Pretpostavke za odobravanje ove pravne zaštite nešto su strože i zahtjevnije jer se traži kumulativno ispunjenje određenih pretpostavaka koje se odnose na imovinski cenzus, ali još uvijek je posrijedi daleko jednostavniji postupak i upitnik u usporedbi s onim koji je potrebno ispuniti u Hrvatskoj za odobrenje ovog tipa pomoći. Čini mi se da je u Republici Hrvatskoj dakako jednostavnije obratiti se Klinici OSIJEK PRO BONO.

Budući već nekoliko godina boravite i radite kao odvjetnik ili EU-advokat u Kraljevini Švedskoj, postoji li nešto što biste izdvojili kao najveći izazov razvoju hrvatskog odvjetništva i općenito hrvatskog tržista pravnih usluga?

Mišljenja sam da je prilično teško povući jednoznačnu liniju i u nekoliko rečenica izdvojiti najveće izazove hrvatskog odvjetništva. U svakom slučaju jedan od najvećih prijepora jamačno predstavlja pitanje oglašavanja i reklamiranja.

Iako nerado koristim riječ reklamiranje u kontekstu obavljanja odvjetničke službe jer ga smatram pogrdnim i nedostojnim u kontekstu odvjetništva skrenuo bih pozornost da će uskoro zasigurno biti mijenjan pristup odvjetničkom oglašavanju. Zna se kako je na tu okolnost u svojim nedavnim opomenama početkom ove godine Hrvatskoj odvjetničkoj komori skrenula pozornost i Europska komisija.

I dalje sam mišljenja da Kodeks odvjetničke etike treba biti najviši standard profesionalnog ponašanja, te da je odvjetnik dužan poštivati određena pravila ponašanja u službi upravo zbog posebnosti naše profesije, ali ne na način da mu ta ista pravila budu i prepreka u inovaciji i obavljanju njegova posla.

U Švedskoj se gotovo 95% posto komunikacije odvija putem elektroničke pošte ili e-maila. Dakle, kompletna komunikacija sa sudovima, službe-

nim tijelima, privatnim tvrtkama, osiguravajućim društvima i sl.

Pečat ne postoji ili se gotovo nigdje ne koristi. Odvjetnici nemaju obvezu imati pečat. Ne postoji prijamna služba na sudovima poput naših tradicionalnih prijamnih pisarnica, no ipak postoji povjerenje u pravnom prometu.

Značajne razlike postoje i kada je u pitanju sustav vrednovanja i nagrađivanja odvjetničkog rada, ali o tome jednom drugom prilikom jer je posrijedi po prilično kompleksna, ali i jako zanimljiva materija.

Dogadaju li se u Švedskoj napadi na odvjetnike. Kako se na taj vid napada gleda u Švedskoj, izjednačava li se s napadom na službenu osobu?

U razgovoru s kolegicom Lenom Larsson jednom prilikom dotakli smo se teme fizičkih napada na odvjetnike u Švedskoj i tada sam se prisjetio naših osjećkih kolega koji su smrtno stradali obavljajući svoju djelatnost. U Švedskoj do tada, početkom 2018. niti jedan odvjetnik nije smrtno stradao obavljajući svoju djelatnost. Međutim, prije nekoliko tjedana u srednjoj dana teško je iz vatrenog oružja ranjen poznati štokholmski odvjetnik na stepeništu ispred svog ureda u centru grada. Koliko je poznato istraga ne vodi u smjeru koji bi govorio o povezanosti napada i obavljanja djelatnosti.

Svi smo svjedoci i još uvijek svakodnevno svjedočimo napadima na odvjetnike u Republici Hrvatskoj. Odvjetnici nemaju dovoljnu pravnu zaštitu u kaznenom zakonu te su u današnje vrijeme, moja je prepostavka uslijed naše ekomske situacije, izloženiji nego ikada prije.

Osvrnuo bih se ovdje kratko i na događaj koji je nedavno potresao Nizozemsku, te odjeknuo na cijelom Skandinavskom poluotoku. U Amsterdamu je 19. rujna 2019. godine, dakle nedavno, ispred svog doma u vrijeme ručka iz vatrenog oružja ubijen 44 godišnji Derk Wiersum, poznati amsterdamski odvjetnik. Ispada da je ubojstvo povezano s njegovom djelatnošću.

4. listopada ove godine 34 svjetske odvjetničke organizacije i udruženja potpisale su deklaraciju o solidarnosti. Nažalost, nisam pronašao Hrvatsku odvjetničku komoru na tom popisu. Pojma nemam zašto.

Kratko bih samo citirao jedan dio spomenute deklaracije o podršci odvjetnicima : „Advokater måste, liksom domare och åklagare, kunna utföra sitt arbete fritt och oberoende. FN:s grundprinciper för advokatrollen nämner särskilt att ”när advokaters säkerhet hotas på grund av att de utför sina uppgifter, ska de få tillfredsställande skydd av myndigheterna” (princip 17). Dakle: odvjetnici moraju, poput sudaca i državnih odvjetnika, moći obavljati svoju djelatnost slobodno i neovisno. Temeljna načela Ujedinjenih naroda u odnosu na obavljanje odvjetničke službe posebno ističu kako slijedi: ”kada je odvjetnicima ugrožena sigurnost u svezi obavljanja njegove djelatnosti, oni bi trebali dobiti podršku javnih institucija”.

Gospodine Zuboviću hvala Vam na vremenu koje ste izdvojili za davanje intervjua našem biltenu. Sigurni smo da ćete biti jako čitani!

S ovim bih ukratko i pozdravio vaše čitatelje do nekog sljedećeg razgovora i svim kliničarima i studentima prava, potencijalno budućim kolegama odvjetnicima i odvjetnicama poručio bih kako je odvjetnička služba plemenito zanimanje, to je privatna služba u javnom interesu koja ima za cilj štititi interes onih čija su prava ugrožena. Ugrožavaju li se ili ograničavaju prava onih koji trebaju štititi interes ugroženih društvo će se naći u paradoksu.

Tack och hej då.

Pravna klinika "OSIJEK PRO BONO"

BESPLATNA PRIMARNA PRAVNA POMOĆ

UNIVERSITY LEGAL AID CLINIC

Pravna klinika „OSIJEK PRO BONO“

Pravna klinika Pravnog fakulteta u Osijeku OSIJEK PRO BONO je ustrojena jedinica Pravnog fakulteta u Osijeku koja djeluje u skladu sa Zakonom o besplatnoj pravnoj pomoći, pruža primarnu pravnu pomoć te je registrirana pri Ministarstvu pravosuđa.

Misija Klinike je osposobljavanje studenata Pravnog fakulteta u Osijeku za rad u pravnoj praksi kroz organizirani timski rad na stvarnim predmetima građana slabog materijalnog statusa.

Osim ustrajnog rada na unaprjeđenju sustava besplatne pravne pomoći Klinika predano radi na uspostavi društva vladavine prava u kojemu jaki štite slabe te razvoju i realizaciji novih programske inicijativa znanstvenog i stručnog karaktera radi poticanja na nužne kurikuralne reforme pravnog i općenito visokog obrazovanja, bržu integraciju hrvatskog visokog obrazovanja u europske i svjetske okvire te praćenje najnovijih trendova na polju prava, pružanja pravne pomoći i edukacije pravnika.

University legal aid clinic

Law Clinic OSIJEK PRO BONO is the general live client drop-in legal advice clinic that has been registered with the Ministry of Justice as primary legal aid provider since 2015. From that time on the Clinic is successfully providing primary legal aid to poverty stricken citizens in Osijek-Baranja County. Beside providing legal assistance, the Clinic is devoted to providing law students with a wide range of important legal skills that are not part of the regular law study curricula. Consequently, the Clinic is persistently advocating for the reform of the current system of legal and higher education and rapid integration of Croatian higher education into European and global educational context.

Knowing how hard it is for foreign nationals, primarily incoming students to obtain free legal information and advice, our newest project is "Campus Legal Aid Clinic" which primary aim is to help all foreign students at the University of Osijek with various legal issues including but not limited to housing, medical care and residence permits.

Please feel free to contact us by email (see below).

PRAVOS

REPUBLIKA HRVATSKA
Ministarstvo
pravosuđa

USACC

031 / 327 - 822
osijekprobono@gmail.com

Zahvaljujemo osječkoj tvrtci OTOS Ortopedska tehnička d.o.o.
na pomoći i podršci našem djelovanju

